

Djelatnost čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja

Soldo Mutshaus, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:182217>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-22**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Mađarskoga jezika i
književnosti

Sara Soldo Mutshaus

Djelatnost čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Vesna Bjedov

Osijek, 2021.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Mađarskoga jezika i
književnosti

Sara Soldo Mutshaus

Djelatnost čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja

Diplomski rad

Humanističke znanosti, Interdisciplinarne humanističke znanosti, Metodike
nastavnih predmeta humanističkih znanosti

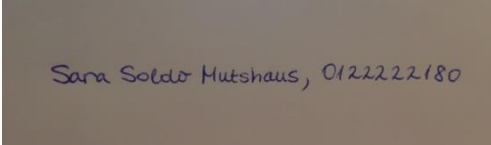
Mentorica: izv. prof. dr. sc. Vesna Bjedov

Osijek, 2021.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 9. listopada 2021.

Sara Soldo Hutshaus, 0122222180

ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Čitanje kao djelatnost jezičnoga izražavanja	2
3. Važnost čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja.....	4
4. Proces čitanja	5
5. Vrste čitanja	7
6. Strategije čitanja.....	12
7.1. Primjena prethodnoga znanja.....	13
7.2. Nadgledanje	14
7.3. Stvaranje vizualnih prezentacija	14
7.4. Odgovaranje na pitanja	15
7.5. Izvođenje zaključaka ili tumačenja / Postavljanje pitanja	16
7.6. Prepoznavanje glavnih ideja	16
7.7. Ustroj teksta / Povezivanje različitih dijelova teksta	17
7.8. Sažimanje.....	17
7.9. Predviđanje	18
7.10. Pregledavanje teksta.....	18
7.11. Suradničko učenje.....	19
8. Metodologija istraživanja.....	20
8.1. Predmet i cilj istraživanja.....	20
8.2. Instrument, uzorak i način istraživanja	20
8.3. Struktura ispitanika po spolu	21
8.4. Struktura ispitanika s obzirom na odgojno-obrazovnu ustanovu u kojoj rade.....	22
9. Rezultati i rasprava	23
9.1. Primjena strategija čitanja u nastavi	23
9.2. Poučavanje učenika strategijama čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja.....	25
9.3. Način poučavanja učenika strategijama čitanja	27
9.4. Primjena i kombinacija strategija čitanja rezultira uspješnijim čitanjem	29

9.5. Primjena različitih strategija čitanja u nastavi	32
10. Zaključak.....	34
11. Literatura i izvori	35
12. Prilozi.....	37

Sažetak

U ovome radu govori se o djelatnosti čitanja kao jednoj od četiriju djelatnosti u nastavi jezičnoga izražavanja, pri čemu se ponajprije na teorijskoj razini progovara o čitanju kao djelatnosti jezičnoga izražavanja, njezinoj važnosti i o samom procesu čitanja. Također, razmatraju se vrste čitanja i njihova klasifikacija. Tako se govori o čitaču, predmetu, mjestu, svrsi i načinu čitanja. U posljednjem poglavlju teorijskoga dijela najprije se definiraju strategije čitanja, potom se opisuju njihove značajke, a naposljetku se navodi jedanaest najučinkovitijih strategija čitanja prema Karol Visinko. Cilj istraživačkoga dijela rada bio je utvrditi poučavaju li se učenici u nastavnoj praksi strategijama čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja te koje su strategije pritom najzastupljenije. Na temelju rezultata provedene ankete utvrđeno je da većina nastavnika poučava svoje učenike strategijama čitanja, a tri najčešće primjenjivane strategije su *izvođenje zaključaka ili tumačenja / postavljanje pitanja, primjena prethodnoga znanja i prepoznavanje glavnih ideja*.

Ključne riječi: djelatnost čitanja, nastava jezičnoga izražavanja, vrste čitanja, strategije čitanja

1. Uvod

Čitanje je vještina bez koje moderni čovjek ne može funkcionirati u današnjemu svijetu. Ono je sveprisutno u životu svakoga pojedinca i zbog toga je važno pridavati mu osobitu pozornost, naročito u nastavi Hrvatskoga jezika. U teorijskom dijelu rada ističe se značajno mjesto koje zauzima djelatnost čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja. Također, naglašava se kako je važno učenike motivirati prije samoga čitanja te ih neumorno osvješćivati o nužnosti svladavanja ovom vještinom neophodnom za uspješnu komunikaciju. Ukratko se predstavlja i sam proces čitanja kao složene aktivnosti primanja informacija u pisanome obliku. Primjena različitih vrsta čitanja pozitivno utječe na učenikov odnos prema čitanju, stoga će u radu biti istaknuta njihova podjela. Kako bi učenici čitali s razumijevanjem, u svoju čitalačku praksu trebaju uvrstiti i svjesnu primjenu strategija čitanja. Sukladno tomu, namjera je istraživačkoga rada utvrditi poučavaju li nastavnici učenike strategijama čitanje te koje su metode pritom najzastupljenije. Ujedno će se ispitati i zapažanja nastavnika o tome jesu li učenici koji primjenjuju i kombiniraju strategije čitanja uspješniji čitatelji. Rezultati ankete, odnosno rasprava, bit će prikazani u posebnome poglavlju. Na kraju rada iznosi se zaključak.

2. Čitanje kao djelatnost jezičnoga izražavanja

Jezično izražavanje višeslojan je termin koji označava nekoliko različitih, ali povezanih odrednica jezika kao apstraktnoga sustava ljudskoga sporazumijevanja. Prije svega, ono se odnosi na usmeno i pismeno izražavanje te razvijanje stila izražavanja. Takvo izražavanje pretpostavlja poznavanje gramatičke, pravogovorne, pravopisne, leksičke i stilističke jezične norme. Izražavanje riječima zahtijeva odabir načina koji je u skladu sa sadržajem, temom, situacijom, predznanjem, sugovornicima i raspoloženjem, kao i umijeće da se u pravome trenutku iskoriste sva jezičnoizražajna sredstva uz svrhovitu upotrebu leksika i primjenu stilističke raznolikosti. Također, bitna je i sposobnost odabira primjerenoga jezičnog idioma. (Pavličević-Franić, 2005: 87) Visinko (2010.), ističe da su nastavno područje *jezično izražavanje* i njegovi sadržaji razvidni u svim nastavnim područjima *Hrvatskoga jezika*, ali i u ostalim školskim predmetima, stoga ono zauzima vrlo značajno i posebno mjesto u razvoju komunikacijske kompetencije svakog učenika. Snalaženje u svim jezičnim djelatnostima¹ ključno je za život pojedinca bez obzira na to čime se bavi, stoga bi jezično izražavanje trebalo postići funkcionalnost s gledišta cjelokupnosti komunikacijske jezične prakse. (Visinko, 2010: 14) Jezične djelatnosti neizostavni su dio nastave jezičnoga izražavanja, a u većini se metodičke literature navode četiri osnovne: slušanje, govorenje, čitanje i pisanje, dok Težak (1996) spominje i razumijevanje kao bitnu odrednicu prave komunikacije². Prilikom poučavanja hrvatskoga standardnoga jezika valja imati na umu ovaj redosljed: 1. slušanje, 2. razumijevanje, 3. govorenje, 4. čitanje, 5. pisanje. On se u određenoj mjeri odražava na razvoj djeteta i njegov intimni odnos prema jeziku te izgradnju jezične komunikacije: egocentrični govor (jezik-igračka), socijalizirani dječji govor (igra i neobavezno brbljanje), usmjereni razgovor (nastavni, poslovni), opisivanje, pripovijedanje, raspravljanje. (Težak, 1996: 47) Jezične djelatnosti zauzimaju značajno mjesto u nastavi Hrvatskoga jezika, one su temelj bez kojega znanje učenika ne može rasti i napredovati. Čitanje je kao djelatnost jezičnoga izražavanja osobito specifična, budući da se njome ne ovladava spontano, kao slušanjem i govorenjem, već uz pomoć određenih načina poučavanja. U stručnoj literaturi različiti autori slično poimaju i definiraju čitanje kao

¹ U stručnoj se literaturi za termin jezična djelatnost rabe i nazivi jezična aktivnost (engl. language activity), vještina (engl. skill), sposobnost (engl. ability). (Pavličević-Franić, 2005: 90)

² Težak smatra da prava komunikacija počinje tek s razumijevanjem, iako se ne može ni nerazumljivo gugutanje dojenčeta isključiti iz sustava komuniciranja. (Težak, 1996: 47)

složenu jezičnu djelatnost koju valja poticati i uvježbavati kako bi se razvila. Tako je prema Šego (2005.) čitanje smisljena interpretacija napisanih govornih simbola, dok je svrha čitanja prema Težaku (1996.) jasno i točno primanje napisane obavijesti. Čudina-Obradović naglašava važnost čitanja kao vještine koja je posljedica kulturnog razvoja čovjeka te je neophodna za razvoj i opstanak ljudske vrste. Čitanje definira kao višestruko složenu jezičnu djelatnost koja se, za razliku od urođene vještine govora, mora usvojiti služeći se nizom različitih kognitivnih sposobnosti. (Čudina-Obradović, 1996: 15) Pod pojmom višestruko složena djelatnost želi se reći da je čitanje zapravo tjelesna djelatnost ili fiziološki proces jer zahtijeva angažiranost vidnoga sustava, odnosno naših očiju. Čitanje podrazumijeva aktivaciju osjećaja, asocijacija i doživljajne razine, stoga je ono i duhovna djelatnost. Nezaobilazna je odrednica čitanja kao jezične djelatnosti, budući da je ono zapravo primanje pisanih znakova, značenja riječi i rečenica te teksta i njegova smisla. Prilikom čitanja uspostavlja se komunikacija između teksta i čitatelja, pa se govori i o čitanju kao komunikacijskoj djelatnosti. Čitanje rezultira preradom teksta, preoblikovanjem poruka i stvaranjem vlastitoga teksta, stoga je čitanje i stvaralačka djelatnost. (Rosandić D., 2005: 175) Dunja Pavličević-Franić u svojoj knjizi *Komunikacijom do gramatike* navodi malo drugačiju klasifikaciju aspekata s kojih možemo promatrati djelatnost čitanja. Prema njoj, čitanje se u odgojno-obrazovnome procesu deklarira kao pedagoško-metodička djelatnost, jer je u nastavnome procesu čitanje oblik učenja određenih sadržaja. Ono je, nesporno, psihološka djelatnost koja podrazumijeva mogućnost percipiranja, zatim analize, usporedbe, pamćenja, a na kraju dolazi do razumijevanja poruke i smisla pročitanaoga teksta. Čitanje možemo promatrati i kao umjetničku djelatnost, odnosno čin interpretacije teksta. (Pavličević-Franić, 2005: 98) Prilikom učenja i poučavanja čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja učenici i nastavnici nailaze na probleme koje ponekad ne uspijevaju riješiti na najučinkovitiji način. Visinko (2010.) govori kako se nastavnici žale na nedovoljno tečno čitanje učenika te kako primjećuju da se učenici ne snalaze u novome tekstu. Također, učenici ne razumiju mnoštvo riječi i izraza, ne snalaze se u samostalnom čitanju, a roditelji misle da im pomažu ako čitaju umjesto njih ili ako im pribavljaju gotove lektire. Nastavnici pretjeruju u pripremanju svake pojedinosti iz teksta, umjesto da zajedno s učenicima dođu do određenih spoznaja i zaključaka. Glavni cilj nastave jezičnoga izražavanja mora biti aktivno uključivanje svih sudionika u nastavni proces, jer samo će tako učenici iskoristiti sav svoj potencijal na putu prema najvišoj razini znanja, odnosno, u ovome slučaju, prema produktivnome čitanju.

3. Važnost čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja

Čitanje je vještina bez koje moderni čovjek ne može funkcionirati, stoga ju je važno usvojiti još u dječjoj dobi jer na toj vještini uvelike počiva djetetova spoznaja svijeta i mogućnost budućeg rasta i razvoja u profesionalnome smislu. (Čudina-Obradović, 2014: 9) Izum abecede od velikog je značaja za čovječanstvo. Danas je gotovo nemoguće zamisliti funkcioniranje ljudi u svijetu bez čitanja. Ono nije prisutno samo u odgojno-obrazovnome procesu, već gotovo u svim područjima života. Veliki plakati i reklame diljem gradova, prijevodi stranih filmova, upute, časopisi i novine u svakodnevicu iziskuju od nas čitanje. Ono je vrlo važno za uspjeh čovjeka jer ga čini boljim govornikom, razvija ga na emocionalnoj i intelektualnoj razini. Čitanje otvara vrata znanja i obrazovanja, pomaže nam u osobnome rastu i upoznavanju svijeta uz širenje vlastitih granica iskustava i interesa. (Zavec, 2020: 3) U današnjem svijetu nerijetko se nameće pitanje o izumiranju čitanja pred navalom novih oblika prijenosa informacija i komunikacije. Odgovor na ovo pitanje u uskoj je vezi s pojmom pismenosti³, a posebno se naglašava važnost funkcionalne pismenosti, odnosno sposobnosti da se pročitano razumije, kritički vrednuje i primijeni u svakodnevnom životu. Ono u čemu se svi slažu jest činjenica da je čitanje vještina potrebna u svim medijima, što joj osigurava svestremenost. Unatoč tehnološkom dobu u kojem živimo, vještina i sposobnost čitanja ostaju potrebom svakog čovjeka, neovisno o medijima kojima se služi. (Stričević, 2006: 1) Može se reći da je čitanje jedna od najfascinantnijih ljudskih sposobnosti koja pojedincu pruža nesmetani ulazak u svijet čudesnoga i fantastičnoga, bilo kroz knjigu u fizičkom, bilo u digitalnom obliku. Čitanjem se postaje kreator mjesta i likova o kojima se čita, razvijaju se mašta i inovativnost. Kako učenici ne bi izgubili zanimanje za čitanje, potrebno ih je motivirati i približiti im se odabirom različitih tekstualnih predložaka koji će biti edukativni, zanimljivi i njihovu uzrastu prilagođeni, ističe Visinko (2010.). Brojne su blagodati čitanja, stoga je važno učenike poticati na čitanje u nastavi jezičnoga izražavanja kako bi razvijali svoje kritičko mišljenje, obogatili svoj rječnik, uspostavljali logičke veze i donosili zaključke. Čitanje pospješuje empatijski razvoj, snižava razinu svakodnevnog stresa i poboljšava pamćenje. Sve navedeno pridonosi cjelokupnom razvoju učenika i njegovu napretku u svim područjima komunikacije.

³ *Stručnjaci koji se bave čitanjem i pismenošću upozoravaju da se danas pojam pismenosti promijenio - govori se o raznim vrstama pismenosti – osnovnoj, vizualnoj, informacijskoj, informatičkoj, višejezičnoj ...* (Stričević, 2006: 1)

4. Proces čitanja

Proces čitanja složena je aktivnost primanja informacija u pisanome obliku koja ovisi o nekoliko sposobnosti i vještina koje se postupno razvijaju. Primjena abecednog načela⁴ zadnja je u nizu aktivnosti, i da bi čovjek naučio čitati, odnosno mogao primijeniti abecedno načelo, mora ovladati predčitačkim vještinama kao što su: razvoj govora, razvoj glasovne osjetljivosti, raščlamba riječi na glasove, usvajanje pisanih znakova (slova), prijenos govora u pisani tekst te prevođenje izgovorenih glasova u napisana slova i obrnuto; šifriranje i dešifriranje. (Pavličević-Franić, 2005: 97)

Početno čitanje označuje početak učenja čitanja najčešće u prvome razredu osnovne škole i prvi je korak djeteta u civilizaciju pisane riječi. Od velike je važnosti pozitivno i ohrabrujuće ozračje za dijete prilikom prvih pokušaja čitanja jer takav je početak preduvjet za stvaranje, a kasnije i održavanje ljubavi prema pisanoj riječi i čitanju. (Težak, 1996: 66) Čudina-Obradović u svojoj knjizi *Igrom do čitanja* ističe da je kritična faza u samom procesu čitanja upravo pretvaranje slova u glasove i zbog toga je najvažnije pravilno usvajanje korespondencije između slova i glasova, odnosno već spomenuto abecedno načelo. Prethode mu faza cjelovitog prepoznavanja i faza početne glasovne raščlambe. U prvoj se fazi primjenjuje logografska strategija prema kojoj dijete napamet uči značenje cijele napisane riječi. Kada se tako naučene riječi uklope u cjelinu teksta, dijete može čitati tekst prepoznavajući naučene riječi i pogađajući po smislu ostale riječi. U drugoj fazi dijete zamjećuje slova – glasove koji tvore riječ. Pogađanje se više ne zasniva samo po smislu, nego i po prvom slovu, odnosno glasu u riječi. Faza prevođenja slova u glas sljedeća je i najvažnija faza u učenju čitanja, jer djetetova sposobnost tada postaje izraženija u smislu mogućnosti čitanja svake riječi, pa i one, čiji smisao ne poznaje. U hrvatskom jeziku prisutno je veliko slaganje između pisanoga znaka (grafema) i izgovorenoga glasa (fonema), za razliku od nekih drugih jezika u kojima isti grafem daje različite foneme. Unatoč tomu, ova je faza problematična i za djecu koja uče hrvatski jezik, jer zahtijeva glasovnu raščlambu riječi i glasovno pamćenje. Većina djece uspostavlja vlastiti način na koji će riječ rastaviti, a zatim ponovno sastaviti u cjelinu. Ipak, neka djeca trebaju pomoć i poduku u toj vještini, i to u obliku fonološkog osvješćivanja i uvježbavanja glasovne raščlambe. Učenici koji ne budu mogli

⁴ *Abecedno načelo jest dogovoreni sustav u kojemu postoji uvijek ista korespodencija između glasa kao izgovorenoga znaka i slova kao napisanoga znaka (svaki glas – određeno slovo/slova).* (Pavličević-Franić, 2005: 97)

svladati tu fazu, imat će teškoće u čitanju tijekom cijelog školovanja, a najvjerojatnije i kasnije u svakodnevnom životu. Posljednja je faza složeno prevođenje grafičkih u glasovne jedinice i ona podrazumijeva već vještog čitača koji se sada oslanja na cjelinu gramatičke i sintaktičke strukture, a nove riječi izgovara i naglašava po analogiji s poznatima. Ortografska strategija, kao kombinacija logografske strategije i glasovne raščlambe, znači da čitač lako i brzo čita ono što otprije poznaje kao jezičnu i pravopisnu cjelinu. (Čudina-Obradović, 1996: 16-18)

Sam proces čitanja može se promatrati kao vještina ili sposobnost. Čitanje kao vještina označava primanje i odašiljanje poruka u priopćavanju, a čitanje kao sposobnost označuje interpretativno čitanje kao nadgradnju kojoj prethodi svladavanje vještine čitanja. Vještina čitanja kao primarna aktivnost fiziološki je proces koji se zasniva na složenim strukturama smještenim u kori velikoga mozga. Posredovanim učenjem uz pomoć nastavnika ili roditelja savlada ju većina govornika određenoga jezika. Živci povezuju centar za čitanje s ostalim centrima, na primjer za vid, sluh, govor, pokretanje glave, koji su također važni za uspješno usvajanje vještine čitanja. Napredak i razvitak ove vještine postiže se što češćim čitanjem, primjenom adekvatnih strategija čitanja te provođenjem sustavnih vježbi čitanja (glasnoga, a zatim u sebi), s naglaskom na razumijevanju pročitana teksta. Izražajno i glatko čitanje s razumijevanjem najviša je razina čitanja kao vještine. (Pavličević-Franić, 2005: 97) Čitanje kao sposobnost izražava se kroz interpretaciju, odnosno umjetnički čin koji nadrasta ispravno i tehnički uspješno kazivanje teksta te mu pridodaje emocionalnu i misaonu notu pročitana teksta. (Pavličević-Franić, 2005: 263)

5. Vrste čitanja

Čitanje je, kao poprilično složena jezična djelatnost, rezultiralo brojnim i različitim vrstama čitanja. Proučavajući literaturu, nailazi se na različite podjele brojnih autora. U ovome će radu temeljna podjela⁵ biti ona Stjepka Težaka (1996.), koji smatra da se čitanje može izdvojiti kao poseban sadržajni odsječak predmeta hrvatskoga jezika. U odgoju mladog bića treba afirmirati različite vrste čitanja kako bi se ostvarile odgojno-obrazovne i funkcionalne zadaće koje se postižu nastavom čitanja, a zato su nam potrebne mnogobrojne, različite i česte vježbe čitanja. U razvrstavanju čitanja Težak (1996.) postavlja sljedeće kriterije: čitač (tko?), tekst (što?), mjesto (gdje?), svrha (zašto?) i način (kako?).

1. Čitač (tko?)

Čitač može biti pojedinac, par, skup, zbor, učenik, učitelj, glumac, stručni djelatnik s radija i drugi. Prema Dikliću (1989.) razlikuju se individualno (samostalno), zborna (grupno), nastavnikovo, učenikovo, glumačko, recitatorsko i čitanje po ulogama. Tomu se može pridodati čitanje u paru i čitanje posredovano čujno-vidnim sredstvima.

2. Tekst (što?)

Predmet čitanja je tekst, i po tome se kriteriju može govoriti o čitanju rukopisnih, strojopisnih, tiskovnih ili elektroničkih zapisa (pisma, dopisi, novine, reklame, pisani tekstovi na filmu, televiziji, računalu) te svakako beletristički, znanstveni i drugi tekstovi.

3. Mjesto (gdje?)

Mjesto čitanja možemo razložiti na razredno i izvanrazredno čitanje. U nastavi je to najčešće škola, učionica, čitaonica i obiteljski dom, ali i ulica, crkva, trgovine. Razredno ili školsko čitanje podrazumijeva prostore poput već spomenute učionice i čitaonice, ali i knjižnice te školskoga hodnika u kojemu su izvještene zidne novine, panoi ili plakati. Izvanrazredno i izvanškolsko čitanje provodi se u prostorima poput muzeja, kazališta, kina, hotela, restorana i

⁵ Temeljna podjela Stjepka Težaka, u kriterijima svrha (zašto?) i način (kako?), upotpunit će se definicijama koje su dali Dragutin Rosandić, Karol Visinko i Dunja Pavličević-Franić.

drugih javnih mjesta. Vježbe čitanja u ostalim prostorima nerijetko su zapostavljene, što rezultira površnim, netočnim, odnosno nedovoljno obavjesnim čitanjem koje može izazvati katkad nepoželjne posljedice.

4. Svrha (zašto?)

S obzirom na potrebe primatelja obavijesti i karakter poruke, svrha se može raslojiti u više ciljeva i zadaća, navodi Težak (1996.), pa prema tome razlikujemo sljedeće vrste čitanja: logičko čitanje (čitanje s razumijevanjem), izražajno čitanje (interpretativno i stvaralačko čitanje), usmjerenom čitanje (analitičko i kritičko) i čitanje s komentarom.

Logičkome čitanju, prema Težaku (1996.), cilj je razumijevanje poruke, zato se takvo čitanje naziva i čitanje s razumijevanjem. Razumijevanje se odnosi na sve jezične razine: riječ – rečenicu – odlomak – povezanost među odlomcima – tekst, a uvelike ovisi o čitateljevim jezičnim i životnim iskustvima te stečenim znanjem iz različitih područja. (Visinko, 2014: 265)

Izražajno čitanje naglasak stavlja na doživljajnu razinu teksta, a s obzirom na čitalačke mogućnosti, Težak (1996.) izražajno čitanje dijeli na interpretativno i stvaralačko čitanje. Interpretativno je čitanje učenika, učitelja ili znanstvenika ono, u kojemu čitač nastoji glasovno interpretirati svoje razumijevanje i doživljaj teksta. Dragutin Rosandić u svojoj knjizi *Metodika književnoga odgoja* navodi da interpretativno čitanje podrazumijeva doživljajno poniranje u tekst, dobro poznavanje svih slojeva teksta (sadržajnih, tematsko-motivskih, emocionalnih, misaonih, jezično-stilskih, vrstovnih), razumijevanje značenja riječi i znakova u tekstu uz sposobnost uživanja i uspostavljanja kontakta sa slušateljstvom. Kod takvoga je čitanja osobito važno poznavanje sintaktičkoga, ritamskoga i glasovnoga ustroja teksta te vrednota govorenoga jezika. Naglasak je na prijenosu pisanoga jezika u intonacijska sredstva, prilikom kojih se interpunkcije ostvaruju kao vrednote govorenoga jezika – stanke, uzlazna i silazna intonacija, tempo, boja glasa i jakost. (D. Rosandić, 2005: 178) Pavličević-Franić (2005.) upozorava da preveliko skretanje pozornosti na sebe kao interpretatora, bilo mimikom ili gestikulacijom, tonskom prenaplašenošću ili stilski preizražajnim kazivanjem, odvlači slušateljevu pažnju s doživljajnosti teksta.

Težak (1996.) navodi da u stvaralačkome čitanju čitač s većim ili manjim umjetničkim ambicijama i umijećem spoznajno-doživljajnim slojevima autorova teksta ostvaruje ne samo

svoju interpretaciju teksta nego i svoj osjećajni naboj koji obogaćuje ili modificira i spoznajnu sastavnicu teksta. Visinko (2010.) ga definira kao čitanje u kojemu čitatelj stvaralački odgovara na izraz i sadržaj teksta tako što stvara novi tekst u govorenom ili pisanom obliku. Rosandić (2005.) ističe mogućnost stvaralačkog čitatelja na razini primanja poruka, preradi, aktualizaciji i prijenosu u drugi oblik ili medij.⁶

Prema Težaku (1996.) usmjereno čitanje⁷ uz otkrivanje osnovne spoznajno-doživljajne niti teksta zahtijeva i dublje i šire poniranje u tekst pa kaže da ono može biti: analitičko – sa zadaćom da se raščlanjivanjem zapažaju, promatraju i vrjednuju pojedinosti u tekstu, primjerice, usmjereno čitanje sa zadatkom analize likova u književnome djelu ili kritičko – sa zadaćom da se tvrdnje i pitanja u tekstu stavljaju pod prosudbeno povećalo, da im čitač suprotstavlja svoje tvrdnje i svoja pitanja. Prema Dragutinu Rosandiću (2005.), kritičko čitanje uključuje sposobnost proizvođenja ideja koje se javljaju prilikom čitanja, njihova selekcioniranja i vrednovanja s različitih gledišta.

Čitanje s komentarom usko je vezano s govorenjem i pisanjem, tvrdi Težak (1996.), jer učenik ili učitelj čitajući odlomak po odlomak, usmeno ili pismeno komentira pročitano.

5. Način (kako?)

Za način čitanja, prema Težaku (1996.), odlučna su dva kriterija: glasnoća i nazočnost/izočnost čitača. Razlikuje se čitanje na glas (glasno) i čitanje bez glasa (u sebi). Čitanje naglas posebna je vrsta jezične djelatnosti pri kojoj se znakovi pisanoga jezika prenose u znakovni sustav govorenoga jezika. (D. Rosandić, 2005: 177) Čitanjem naglas otkrivaju se fonološka (zvučni ostvaraj teksta), ortografska (pravopisna) i ortoepska (pravogovorna) jezična sposobnost, naglašava Visinko (2014.). U suvremenoj metodici čitanju naglas pripisuje se vrijednost samo u funkciji vježbanja izgovora. Pritom se upozorava i na neprikladnost takvog čitanja kao metode kojoj je cilj provjera razumijevanja pročitanaoga. Naime, učeniku je teško istovremeno voditi računa o artikulaciji teksta s jedne i značenju i sadržaju s druge strane te se može dogoditi da pravilno pročita tekst, ali ga ne razumije. (I. Rosandić, 1991: 34) Učitelj mora bit ogledni model i uzor svojim učenicima, stoga je njegov pristup govornoj interpretaciji predložka od iznimne

⁶ Dragutin Rosandić (2005.) ističe brojne mogućnosti preoblika, a neke od njih su: prijenos pripovjednoga teksta u dramski oblik, lirske pjesme u glazbeni ili likovni izričaj ili dramskoga teksta u televizijski izričaj.

⁷ Usmjereno se čitanje odnosi na čitanje prilikom kojega imamo unaprijed definirani zadatak, kao na primjer pronalaženje određene informacije. (Visinko, 2014: 76)

važnosti za izazivanje učeničke pozornosti. Prilikom takvoga čitanja potrebno je voditi računa o vrednotama govorenoga jezika jer njihovo poštivanje rezultira dobrim čitanjem naglas, koje kod slušatelja potiče misaone procese, pobuđuje emocije i fantaziju. (Lazzarich, 2017: 175)

Čitanje naglas može biti neposredno i posredno. Neposredno čitanje ostvaruje se izravnim dodiranjem čitača i slušača. Oni su sučeljeni licem u lice, učenik čita i stoji naprama učitelju koji ga sluša ili obratno. U takvu čitanju i čitač i slušač nazočni su na istom mjestu: recitator i općinstvo, glumac i gledašte, učitelj i razred... Posredno čitanje obavlja čitač na televiziji ili radiju, zvučno snimljen na kasetofonsku, magnetofonsku vrpču, gramofonsku ploču ili kako drugačije. (Težak, 1996: 67-68)

Kada je riječ o glasnome čitanju, valja spomenuti i recitiranje⁸ kao javni umjetnički izričaj, koji se ostvaruje napamet ili čitanjem poezije pred publikom. Recitira se u izražajnoj formi naglašenog govornog ritma, s izrazitim prozodijskim elementima i melodijskim pomacima, te pravilno upotrijebljenim auditivnim i vizualnim vrijednotama govorenoga jezika. Primarna je svrha takvoga kazivanja emocionalna uživljenost i pristup izrečenome sadržaju te pružanje osobnog doživljaja slušateljima. Tijekom recitiranja, bitno je izbjegavati afektiranje, odnosno neiskreno i neprirodno ponašanje. (Pavličević-Franić, 2005: 256)

Čitanje po ulogama najčešće se primjenjuje u nastavi dramske umjetnosti, pripovjedne proze i epske poezije, a rjeđe u nastavi lirske poezije. Čitanje po ulogama pripada stvaralačkoj djelatnosti u kojoj učenici pokazuju sposobnost uživanja u likove iz djela, poistovjećivanja te sposobnost izražavanja ekspresivnih i impresivnih značajki te sposobnost scenskoga zamišljanja. (D. Rosandić, 2005:182)

Prednost se daje čitanju u sebi, odnosno bezglasnom čitanju, jer je ono mnogo potrebitije kasnije u životu. Takvo čitanje omogućuje učeniku da se fokusira na značenje i smisao u tekstu, da sam određuje tempo čitanja te da se može zaustaviti na onim mjestima u tekstu koje ne razumije ili mu predstavljaju teškoće, da može razmisliti i aktivno sudjelovati u procesu razumijevanja. (I. Rosandić, 1991: 34) Ova je vrsta čitanja zastupljenija u višim stadijima obrazovanja, a prema načinu ostvarivanja i didaktičkoj usmjerenosti može biti: spontano (neusmjereno), usmjereno

⁸ D. Rosandić (2005.) govori kako se u tradicionalnim priručnicima za isto rabe termini deklamacija i krasnoslovljenje.

(čitanje sa zadatkom), izborno, čitanje sa zapisivanjem (s olovkom u ruci), stvaralačko, kritičko, spoznajno, analitičko, aktivno, površno, čitanje s 'preskakanjem' (reducirano), ponovno, čitanje po vlastitome izboru, obvezatno, čitanje s otkrivanjem 'zlatne jezgre', čitanje s otkrivanjem tematskih riječi, konotativno, denotativno, čitanje s razumijevanjem, imaginativno, anticipacijsko, pomno i interaktivno. (D. Rosandić, 2005: 184) Čitanje u sebi osnovni je oblik čitanja, u čijemu provođenju suvremena nastava teži postići pomak od reproduktivnoga čitanja k produktivnome čitanju. U produktivnome se čitanju otkrivaju više razine čitanja: analitičko – u kojemu se raščlanjuju pojedinosti iz teksta, kritičko – poruke iz teksta kod čitatelja potiču razvijanje kritičkoga promišljanja, problemsko – čitatelj u tekst zapaža, a zatim izdvaja probleme, spoznajno – pruža čitatelju mogućnost otkrivanja novih spoznaja, stvaralačko – novi tekst odgovor je na izraz i sadržaj pročitana teksta, interpretativno – iziskuje primjenu vrednota govorenoga jezika. (Visinko, 2010: 32)

Različite su svrhe čitanja, stoga čitati možemo kako bismo nešto naučili, ispunili svoje slobodno vrijeme, kako bismo obavili određenu poslovnu/društvenu zadaću ili jednostavno kako bismo uživali. U svojoj knjizi *Čitanje – poučavanje i učenje* autorica Karol Visinko (2014.) predstavila je četiri velike skupine čitanja:

1. Čitanje u osobne (privatne) svrhe može biti rekreativno, informativno i istraživačko čitanje. Ono je svakako slobodno, izborno čitanje jer čitamo iz zabave i razonode.
2. Čitanje u obrazovne svrhe je čitanje radi učenja, radi stjecanja ili proširivanja znanja. Može se provoditi tijekom organiziranoga procesa obrazovanja, ali i samoobrazovanja.
3. Čitanje u profesionalne svrhe naziva se još i čitanje u poslovne svrhe, a odnosi se na sve tekstove koji se tiču djelatnosti koju pojedinac profesionalno obavlja.
4. Čitanje u javne svrhe podrazumijeva čitanje potrebnih dokumenata ili obavijesti o javnim događajima koji se tiču društvenoga života.

6. Strategije čitanja

Pojam strategija⁹ u didaktici i pedagogiji zapravo je način rješavanja nekog problema aktivnošću sudionika u odgojno-obrazovnome procesu. Strategijama se oblikuje način toga procesa, odnosno metode i postupci. (Bognar, Matijević, 2002: 268) Pojam nastavne strategije Cindrić, Miljković i Strugar (2010.) opisuju kao smišljenu kombinaciju metoda i postupaka kojima se potiče učenikova aktivnost te mu se omogućuje upravljanje vlastitim procesom učenja radi ostvarivanja ciljeva odgoja i obrazovanja. Visinko (2014.) strategiju definira kao zbir misli i postupaka kojima se odabranu metodu želi učiniti učinkovitijom radi postizanja cilja. Autorica smatra da je izbor strategija i njihova kombinacija ključna za uspješno provođenje pojedine metode. Kolić-Vehovec (2007. i 2013.) naglašava da se strategije čitanja primjenjuju svjesno i namjerno. Mogu se podijeliti na kognitivne – rabe se tijekom čitanja s ciljem aktivne konstrukcije značenja teksta i metakognitivne – rabe se s ciljem reguliranja vlastitog čitanja uz uključeno nadgledanje razumijevanja tijekom čitanja, te provjeru razumijevanja nakon čitanja putem sažimanja pročitano. Nestrategijski čitatelji često čitaju linearno, ne zamjećuju nepravilnosti u tekstu i ne pridaju važnost poteškoćama u razumijevanju samoga teksta. Za razliku od njih, dobri su čitatelji svjesni onoga što čitaju, odnosno nadgledaju učinak kognitivnih strategija koje rabe tijekom čitanja te provjeravaju dovodi li njihova uporaba do očekivane razine razumijevanja. Visinko (2014.) smatra da je čitanje s razumijevanjem preduvjet za ostvarivanje drugih aktivnosti vezanih uz tekst koji se čita (učenje, istraživanje, pisanje...), stoga je važno učenike poučavati strategijama koje će im pomoći u razumijevanju i svladavanju svih sadržaja učenja. Vlastitim odabirom i kombinacijom različitih strategija, učenik će napredovati i s lakoćom svladati eventualne teškoće koje se javljaju tijekom čitanja. Autorica, u svojoj knjizi *Čitanje – poučavanje i učenje*, navodi jedanaest najučinkovitijih strategija čitanja: primjena prethodnoga znanja, nadgledanje, stvaranje vizualnih prezentacija, odgovaranje na pitanja, izvođenje zaključaka ili tumačenja / postavljanje pitanja, prepoznavanje glavnih ideja, ustroj teksta / povezivanje različitih dijelova teksta, sažimanje, predviđanje, pregledavanje teksta i suradničko učenje.

⁹ Riječ *strategia* grčkog je podrijetla i znači umijeće ratovanja, a podrazumijeva vješto upravljanje vojnim organizacijama u nekoj isplaniranoj ratnoj operaciji. Kao takva, u osnovi svojega značenja sadrži planiranje, natjecanje i svjesno upravljanje kako bi se ostvario određeni cilj. (Šamo, 2014: 34)

7.1. Primjena prethodnoga znanja

Strategija primjene prethodnoga znanja vrlo je važna, jer u svakodnevnom životu sve što imamo prigodu čuti, vidjeti ili pročitati, razumijevamo pomoću svojih prethodnih znanja. Navedenom se strategijom želi osvijestiti da svaka naša radnja, pa tako i čitanje, u nekoj mjeri podrazumijeva, svjesno, polusvjesno ili nesvjesno uključivanje prethodnih znanja. (Visinko, 2014: 96)

Predznanje je poput ljepljive trake koja novoj informaciji omogućuje da se prilijepi na već postojeće skladište informacija. Što više predznanja čitatelj posjeduje, bolje će razumjeti, ali i trajnije pohraniti nove informacije. Ono čitatelju omogućuje da ponovno proživljava svoja sjećanja i događaje iz prošlosti, da razumije slične tekstove i da ih dovodi u vezu sa svijetom oko sebe. Zbog oskudnoga predznanja, čitatelj nerijetko ne razumije pročitano pa mora posegnuti za vanjskim izvorom informacija¹⁰ kako bi mogao nastaviti dalje. Kada čitatelj zna aktivirati svoja relevantna predznanja, njegove slike postaju još detaljnije, pitanja dublja, a mišljenje šire. (Zimmermann, Hutchins, 2009: 52)

Ova strategija može se primijeniti prije, tijekom i nakon čitanja. U nastavnoj praksi prethodno se znanje prije čitanja prepoznaje u pripremanju učenika za novi tekst tako što se prethodno stečena znanja i iskustva aktiviraju najčešće nastavnikovom uputom ili pitanjem¹¹. Primjena prethodnoga znanja tijekom čitanja može se javiti spontano, a kada ju želimo više osvijestiti, učenicima se može zadati točno određeni odlomak teksta s ciljem aktivacije prethodnoga znanja.¹² Nastavnici često u svrhu usustavljanja gradiva, nakon čitanja, postavljaju pitanja i zadatke kojima se pročitani tekst nastoji povezati u sadržaju, temi, ideji, načinu obrade, iskustvu i kulturi sa srodnim prethodnim znanjima učenika. To može biti književni tekst kojim se zaokružuje razdoblje bavljenja određenom književnom vrstom ili neknjiževni tekst koji bi bio podloga za raspravu o npr. motiviranosti učenika za čitanje lektire. (Visinko, 2014: 97)

¹⁰ Pod vanjskim izvorom informacija, autorice Zimmermann i Hutchins (2009.), misle na učitelja, neku blisku osobu, stručnjaka, znanstvenika, rječnik, enciklopediju ili knjigu.

¹¹ Naprimjer: Prošle godine posjetili smo rodnu kuću Ivana Kozarca. Što znate o njegovu životu i književnome stvaralaštvu?

¹² Naprimjer: Tijekom čitanja odlomka obratite pozornost na domoljubne motive. Prisjetite se što ste naučili o motivskoj razini hrvatskoga književnoga romantizma.

7.2. Nadgledanje

Učenici moraju nadgledati vlastito čitanje kako bi pratili svoje razumijevanje teksta koji čitaju. Također, potrebno je postaviti cilj, jer učenici na taj način uče planirati. Tijekom čitanja treba prepoznati, a zatim i ukloniti sve eventualne ometače u ostvarivanju zadanoga cilja. Ponekad zbog izvanjskih smetnji kao što su buka, žurba, prekidi u čitanju ili nedostatak vremena, ne razumijemo pročitano pa se moramo vratiti istim dijelovima teksta. Međutim, ponekad se tijekom čitanja vraćamo već pročitano kako bismo taj dio teksta mogli prepričati svojim riječima, odnosno kako bismo otklonili nejasnoće koje se mogu pojaviti uslijed nepoznavanja značenja određenih riječi ili zbog nerazumijevanja konteksta. To se najbolje postiže ako si postavljamo pitanja koja se odnose na dijelove teksta koji čitamo. Takvi postupci rezultiraju upravljanjem vlastitoga čitanja te kontroliranjem misli i motivacije. (Visinko, 2014: 98)

7.3. Stvaranje vizualnih prezentacija

Ova strategija bazira se na stvaranju bilježaka o pročitanoj tekstu. Dok čitaju, učenici istovremeno vode bilješke koje im mogu poslužiti za daljnje istraživanje teksta, prepričavanje, učenje ili kao podsjetnik. Bilješke mogu biti sastavljene od riječi ili skupova riječi među kojima su različite veze uspostavljene crtama, bojama ili zaokruživanjem. Trebaju sadržavati ključne pojmove, ideje, komentare ili eventualna pitanja koja su proizašla tijekom čitanja. Tri su vrste bilježaka: razgranata bilješka – potkrijepljena je navodima iz teksta, linearna bilješka – sadrži zapis u obliku rečenica ili sintagmi s navodima ili bez navoda iz teksta, i vertikalna bilješka – podrazumijeva popis ključnih riječi, najčešće u stupcima s navodima ili bez njih. (Visinko, 2010: 207-212)

Označivanje u/na tekstu ili INSERT metodički je postupak koji učenike potiče na neprestanu aktivnost tijekom čitanja. INSERT je skraćenica od *Interactive Noting System for Effective Reading and Thinking*, što bi u prijevodu bilo: *Interaktivni sustav obilježavanja za djelotvorno razmišljanje i čitanje*. Učenici se tijekom čitanja koriste dogovorenim sustavom znakova iznad dijelova teksta ili na rubnicama: + (plus) – podrazumijeva novu obavijest, - (minus) – je oznaka

za obavijest koja se razlikuje od onoga što učenik zna ili misli da zna, ✓ (u redu) – znači da pročitano potvrđuje ono što učenik zna ili misli da zna, ? (upitnik) – obavijest je za učenika zbunjujuća ili postoji nešto o čemu učenik želi znati više. Učenik oznake unosi u skladu s vlastitim znanjem i spoznajama. Nakon čitanja, bitno je vratiti se označenim dijelovima te s nastavnikom i ostalim učenicima prokomentirati što su oni označili. (Peko, Pintarić, 1999: 95-96)

U cilju boljšega razumijevanja i pamćenja, pročitani tekst može se predstaviti i u tabličnom prikazu. Dvostruki dnevnik metodički je postupak koji od učenika traži zapažanje, izdvajanje, a zatim i komentiranje odabranih navoda iz teksta. Provodi se tako da učenici po sredini papira povuku okomitu crtu. S lijeve strane dnevnika navode za njih značajne rečenice ili ulomak iz teksta, a s desne strane zapisuju komentare o izabranoj rečenici/ulomku. Nastavnik u ovome postupku ima ulogu voditelja jer proziva učenike, postavlja pitanja i vodi raspravu koja je rezultat sličnih ili različitih stavova učenika. (Forum za slobodu odgoja, 2016: 12)

Visinko (2014.) navodi da učenici nakon pročitanoĝ teksta odnose mogu prikazati i samostalno izrađenim crtežom, shematskim prikazom ili umnom mapom. Umna mapa vrhunski je organizacijski alat za razmišljanje i pamćenje. Njezinu izradu treba započeti slikom središnjega pojma u sredini. Poželjno je koristiti različite boje kako bi se istaknule kreativnost i energičnost misli. S obzirom na to da ljudski mozak djeluje putem asocijacija, glavne ogranke treba povezivati sa središnjom slikom, a ogranke druge i treće razine s nadređenima. Prilikom povezivanja, potrebno je koristiti prirodne i vijugave, a ne ravne crte. Dobro je uvijek imati da umu da se ispisuju se samo ključne riječi značajne za poticanje niza drugih asocijacija i nastajanja novih ideja. Također, poželjno je neprestano izražavanje misli slikama, zato što svaka slika vrijedi tisuću riječi. (Buzan, 2004: 4, 28-31) Umne mape pobuđuju kreativnost u pojedincu, povećavanju njegovu motivaciju i pomažu mu da svoje misli organizira sustavnije i preglednije.

7.4. Odgovaranje na pitanja

Nastavnik pripremljenim pitanjima provjerava učenikovo razumijevanje teksta. Ako je riječ o književnome tekstu, učenici moraju razumjeti osnovni sloj djela, odnosno utvrditi osnovne sastavnice koje odgovaraju na pitanja: *Tko?*, *Što?*, *Gdje?* i *Kada?*, kako bi se moglo ući

u složenije rasprave. Pitanjima *Zašto?* i *Kako?* ulazi se u dublji sloj analize i problematike djela, što će u konačnici pokazati vrlo veliki raspon različitih čitateljskih promišljanja. Kada je u središtu pozornosti neknjiževni tekst, pitanja proizlaze iz postavljenoga cilja. (Visinko, 2014: 101-103)

7.5. Izvođenje zaključaka ili tumačenja / Postavljanje pitanja

Važnu ulogu u kvaliteti izvedbe ove strategije ima nastavnik. On svojim primjerom učenicima pokazuje način osmišljavanja pitanja, a zatim ih osamostaljuje za daljnji rad. Iznimno je poželjno učenikovo postavljanje pitanja u nastavnome procesu, a isto tako i pri samostalnome učenju i čitanju. Postavljanje pitanja bitno je kako bi učenik još tijekom čitanja izvodio zaključke i rastumačio si eventualne nejasnoće. Učenici se tijekom čitanja mogu poslužiti podsjetnikom za postavljanje pitanja: *Što znači...*, *O čemu...*, *Zašto je...*, *Zanima me...*, *Gdje sam o tome...*, *Tko je...*, *Kako...*, u svrhu olakšavanja razvrstavanja vlastitih pitanja. Takav način rada učenika dovodi do slobodnijeg kretanja tekstem, uz mogućnost brojnih asocijacija, uspoređivanja i povezivanja s okolnim priložima, uz usredotočenost i postizanje primarnoga cilja. (Visinko, 2010: 103-104)

7.6. Prepoznavanje glavnih ideja

U svakome tekstu može se uočiti više ideja, odnosno ključnih točaka. One su kontekstualno povezane, a čitatelj njihovim prepoznavanjem i ulančavanjem pokazuje svoje razumijevanje pročitanaoga. (Visinko, 2014: 104) Poželjno je uočavanje dubljeg smisla teksta koji se čita, jer samo se tako mogu otkriti značajne pouke, novi svjetonazori i životne lekcije. Čitanje prilikom kojega čitatelj donosi zaključke, podiže koncentraciju, usporava ritam i navodi na temeljitije razmišljanje. Navedeno rezultira boljim razumijevanjem pročitanaoga i otkrivanjem brojnih zanimljivih slojeva i ideja koje knjiga nosi. (Zimmermann, Hutchins, 2009: 88-90)

7.7. Ustroj teksta / Povezivanje različitih dijelova teksta

Budući da su mnoga ispitivanja pokazala loše snalaženje učenika u određivanju ustroja i kompozicije, odnosno plana teksta, iznimno je važno različitim tipovima zadataka kod učenika pobuditi svijet o važnosti ove strategije za njihov daljnji samostalni rad i napredak. Određivanje ustroja književnoga teksta pomaže u razumijevanju kronologije događaja, odnosa prije – poslije i uzroka – posljedice, ali i u stvaralačkome prepričavanju. Kada se govori o neknjiževnome tekstu, poanta određivanja ustroja je bolje zapažanje dijelova teksta radi zapamćivanja ključnih pojmova i sadržaja u vezi s njima. Svrha ovakve vježbe je razumijevanje svih dijelova teksta uz uspostavljanje logičkih poveznica. (Visinko, 2014: 104-109)

7.8. Sažimanje

Strategija sažimanja podrazumijeva prikazivanje sadržaja određenog teksta na uopćenoj razini, odnosno prikazivanje teksta u kraćem obliku. To znači da će se opseg teksta značajno smanjiti, ali glavne i značajne informacije neće se izostaviti. Rezultat sažimanja može biti sažetak – najteži oblik jezičnoga izražavanja. Primjenjujući strategiju sažimanja teksta, učenici će s vremenom naučiti razlikovati bitno od nebitnoga, naučit će izdvojiti samo ključne riječi i izraze. Tijekom čitanja, učenici se postupno kreću dijelovima teksta uz podcrtavanje ili ispisivanje bitnih informacija koje će kasnije pretočiti u sažeti tekst. Aktivnosti za uvježbavanje strategije sažimanja obilato se rabe pri uvježbavanju prepričavanja. Brojni su načini provođenja ove strategije, a neki od njih su: prepričavanje svakodnevnih životnih događaja, prepričavanje pogledanih serija ili filmova, dodavanjem naslova određenom tekstu i slično. Velika je važnost i korist ove strategije, stoga je poželjno njezino svakodnevno uvježbavanje. (Visinko, 2014: 109-111)

7.9. Predviđanje

U središtu strategije predviđanja nalazi se očekivanje čitatelja. Pomoću naslova, temeljnog motiva, imena i prezimena autora ili nekih drugih bitnih sastavnica teksta, čitatelj može izreći ili zapisati svoje pretpostavke i očekivanja. Razni su načini provođenja i uvježbavanja ove strategije, primjerice, učenici dobiju naslov i prvi dio priče na temelju kojih predviđaju daljnji tijek radnje. Predviđanje je moguće voditi i kao vježbu dopunjavanja u kojoj se od učenika očekuje da svoju dopunu uskladi sa sadržajem i izrazom kraćega ulomka. Dodatna pitanja ili upute olakšavaju rješavanje takvoga zadatka i nisu obvezne. Kada je riječ o neknjiževnome tekstu, učenicima se može ponuditi naslov, podnaslov i nekoliko rečenica određenoga poglavlja iz knjige kako bi iznijeli svoja predviđanja u vezi sa sadržajem teksta. Također, učenici svoja predviđanja mogu iznositi na temelju naslova i podataka o autoru, njegovu životu, stilu i stvaralaštvu. (Visinko, 2014: 111-114)

Nije neuobičajeno književni tekst čitati po dijelovima, rabeći pritom postupak *Tablice predviđanja*. Učenici čitaju dio teksta, do označene stanke, a zatim u svoje bilježnice zapisuju odgovore na pitanja: *Što misliš da će se dogoditi?* i *Kakvim dokazima raspolažeš?* Nakon što su u kratkim crtama zapisali svoje predviđanje i dokaze, čitaju taj dio teksta i odgovaraju na pitanje iz trećeg stupca tablice: *Što se zaista dogodilo?* (Peko, Pintarić, 1999: 56) Ovakvim se postupkom kod učenika pobuđuju kreativnost, povezivanje i zaključivanje.

7.10. Pregledavanje teksta

Strategija pregledavanja teksta podrazumijeva listanje knjige i upoznavanje sa sadržajem, cjelinama, kazalima, naslovima, podnaslovima ili istaknutim pojmovima. Čitatelj tako može pregledavati tekst radi dobivanja specifične informacije (scanning) ili radi općenitog uvida u njegov sadržaj i namjenu (skimming). Uz strategiju pregledavanja teksta usko je vezano orijentacijsko čitanje kojim se želi u kratkome vremenu primiti osnovna obavijest o tekstu, ali i selektivno, odnosno izborno čitanje, čiji je temelj traženje zanimljivih pojedinosti koje čitatelja zanimaju. (Visinko, 2014: 114-116)

7.11. Suradničko učenje

Suradničko učenje veoma je naglašena strategija koja se pojavljuje kao strategija poučavanja, učenja, ali i čitanja. Bit ove strategije svodi se na suradništvo koje pridonosi boljem svladavanju sadržaja, napredovanju u čitanju i radu na tekstu i hipertekstu. Također, uvelike pridonosi i u razvijanju socijalnih kompetencija. Provođi se na način da učenici u suradničkom odnosu čitaju i rade na istom tekstu te pritom razvijaju čitalačke sposobnosti koje već posjeduju, ali i na prihvaćanje čitalačkih sposobnosti koje se tek trebaju razviti. Međusobne interakcije aktiviraju sustave prethodnih znanja, a suradnički odnosi doprinose korigiranju i dopunjavanju u tumačenjima i izvođenju zaključaka. Ovakav način rada pozitivno utječe na samopouzdanje prilikom čitanja, izlaganja ili raspravljanja. Potrebno je organizirati ga u manjim skupinama kako bi svaki član mogao kvalitetno i s razumijevanjem odraditi svoj dio zadatka. Mnoga istraživanja pokazala su dobrobiti i veću motiviranost učenika za čitanje u zajedništvu s drugima, stoga je poželjno ovakav način rada što češće primjenjivati u nastavnome procesu. (Visinko, 2014: 116)

8. Metodologija istraživanja

Za potrebe ovoga rada s nastavnicima hrvatskoga jezika provedeno je istraživanje o strategijama čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja. U nastavku će se opisati predmet i cilj istraživanja te instrument i uzorak istraživanja.

8.1. Predmet i cilj istraživanja

Predmetom su istraživanja strategije čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja te iskustva osnovnoškolskih i srednjoškolskih nastavnika u njihovu poučavanju. Cilj je utvrditi poučavaju li se učenici u nastavnoj praksi strategijama čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja te koje su strategije pritom najzastupljenije. Također, namjera je doznati stavove nastavnika o poučavanju i prednostima primjene strategija čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja.

8.2. Instrument, uzorak i način istraživanja

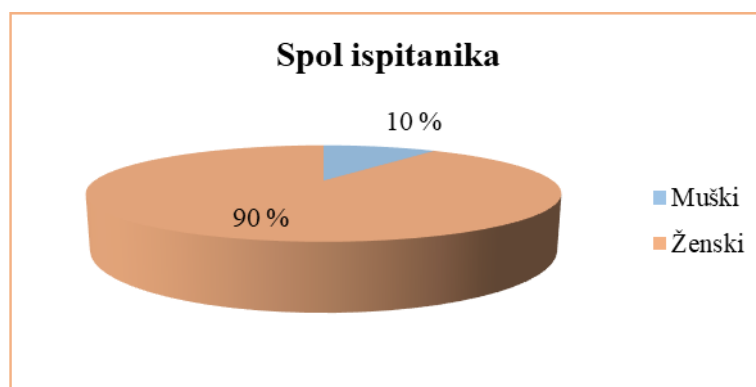
U istraživanju o strategijama čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja, nastavnici hrvatskoga jezika ispitani su metodološkim postupkom anketiranja. Uzorak istraživanja činilo je 40 osnovnoškolskih i srednjoškolskih nastavnika hrvatskoga jezika. Anketa¹³ je bila anonimna i sastojala se od uvodnog dijela u kojemu su navedene osnovne informacije o istraživanju, uslijedila su dva pitanja o spolu i vrsti odgojno-obrazovne ustanove u kojoj je nastavnik zaposlen te središnjega dijela. Središnji dio upitnika započinje tvrdnjom koja je od nastavnika zahtijevala izjašnjavanje o tome primjenjuje li u svojoj nastavi strategije čitanja, a ponuđeni odgovori bili su *da* i *ne*. Svoj su odabir nastavnici trebali obrazložiti. Sljedećom tvrdnjom tražilo se izjašnjavanje ispitanika o tome poučavaju li u nastavi jezičnoga izražavanja učenike strategijama čitanja. Uz ovu je tvrdnju ponuđena skala s pet mogućih odgovora: *uopće se ne slažem* (1), *uglavnom se ne slažem* (2), *niti se slažem niti se ne slažem* (3), *uglavnom se slažem* (4) i *potpuno se slažem* (5),

¹³ Anketa se nalazi u Prilogu 1.

pri čemu su nastavnici trebali označiti jedan odgovor i dati svoje obrazloženje. U trećem pitanju nastavnici su trebali opisati način na koji učenike poučavaju strategijama čitanja. Sljedeća tvrdnja tražila je od nastavnika mišljenje o tome jesu li učenici koji primjenjuju i kombiniraju strategije čitanja uspješniji čitatelji. Nastavnici su opet trebali označiti jedan odgovor na skali od jedan do pet te obrazložiti svoj odgovor. Posljednja tvrdnja glasila je: *U svojoj nastavi primjenjujem sljedeće strategije čitanja: primjena prethodnoga znanja, nadgledanje, stvaranje vizualnih prezentacija, odgovaranje na pitanja, izvođenje zaključaka ili tumačenja / postavljanje pitanja, prepoznavanje glavnih ideja, ustroj teksta / povezivanje različitih dijelova teksta, sažimanje, predviđanje, pregledavanje teksta i suradničko učenje*. Svaka je strategija pritom ukratko pojašnjena, a za svaku od njih nastavnici su trebali označiti *nikada* (1), *ponekad* (2) ili *uvijek* (3). Anketiranje je provedeno u rujnu 2021. godine pomoću platforme *Google Obrasci*. Takav je način anketiranja omogućio vrlo raznolik i reprezentativan uzorak nastavnika iz brojnih škola diljem Hrvatske. Ispitanici su o istraživanju obaviješteni pomoću *Facebook grupa*, čiji su članovi nastavnici hrvatskoga jezika. Svi rezultati dobiveni anketnim ispitivanjem prikazani su na ukupnom uzorku u brojčanom i postotnom omjeru te su u cijelosti analizirani. Sva su obrazloženja ispitanika navedena u izvornom obliku bez prepravljanja i jezičnog uređivanja te su kratko interpretirana u nastavku rada. U obrazloženjima su ispravljani samo zatipci.

8.3. Struktura ispitanika po spolu

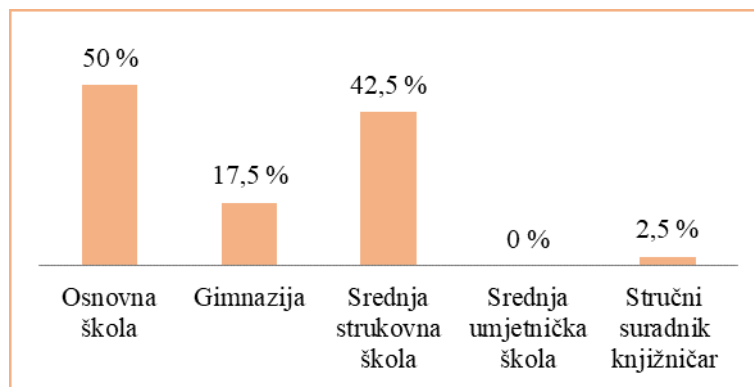
Od ukupnog broja ispitanika, 4 ispitanika su muškog spola, a 36 ženskog spola. Podatci o strukturi ispitanika po spolu prikazani su u Slici 1.

Slika 1. Struktura ispitanika po spolu

8.4. Struktura ispitanika s obzirom na odgojno-obrazovnu ustanovu u kojoj rade

Metodom ankete ispitani su nastavnici Hrvatskoga jezika u osnovnim školama, gimnazijama i srednjim strukovnim školama. Od ukupno 40 ispitanih nastavnika, njih 20 radi u osnovnoj školi, 7 ispitanika održava nastavu u gimnaziji, dok je njih 17 označilo kako radi u srednjoj strukovnoj školi. Samo 1 ispitanik radi kao nastavnik u osnovnoj školi i kao stručni suradnik knjižničar, a 4 ispitanika istovremeno održavaju nastavu u gimnaziji i srednjoj strukovnoj školi. Niti jedan ispitanik nije označio da radi u srednjoj umjetničkoj školi. Podatci su prikazani u Slici 2.

Slika 2. Struktura ispitanika s obzirom na odgojno-obrazovnu ustanovu u kojoj rade

9. Rezultati i rasprava

U ovome će se poglavlju prikazati rezultati dobiveni provedenom anketom na ukupnom uzorku ispitanih nastavnika hrvatskoga jezika. Svaka će se anketna tvrdnja i pitanje prikazati, analizirati i interpretirati u potpoglavljima koja slijede.

9.1. Primjena strategija čitanja u nastavi

Na prvu je postavljenu tvrdnju u anketnome upitniku, *U svojoj nastavi primjenjujem strategije čitanja*, svih 40 ispitanika, odnosno 100 %, odgovorilo potvrdno. Rezultati su prikazani u Slici 3.

Slika 3. Primjena strategija čitanja u nastavi

Uz ovu se tvrdnju od nastavnika tražilo obrazloženje odgovora. Svi su nastavnici označili da u svojoj nastavi primjenjuju strategije čitanja pa su i njihova obrazloženja u skladu s odgovorom za koji su se opredijelili. Sva obrazloženja prve tvrdnje, točnije odgovora *da*, navedena su u primjeru (1).

(1) *da*

Učenicima zadajem da samostalno čitaju. Prije čitanja tražim da uoče duljinu teksta, naslov, ulomke, da pokušaju odrediti temu na temelju naslova... Dok čitaju trebaju podcrtavati važno, tražiti značenje nepoznatih riječi, ispisati važne pojmove iz teksta u bilježnicu, nasloviti ulomke, predviđati što će se dalje dogoditi... Nakon čitanja razgovaraju o tekstu, sređuju bilješke, sažimaju, odgovaraju na pitanja, ispunjavaju grafički organizator, izrađuju umnu mapu ... / Učenici su suočeni s različitim tipovima književnih i neknjiževnih tekstova na kojima primjenjujem analitičko, problemsko, kritičko i stvaralačko čitanje. / U nastavi primjenjujem razne strategije čitanja, ovisno o uzrastu: prepričavanje, sažimanje, uočavanje ključnih riječi i ideja, postavljanje

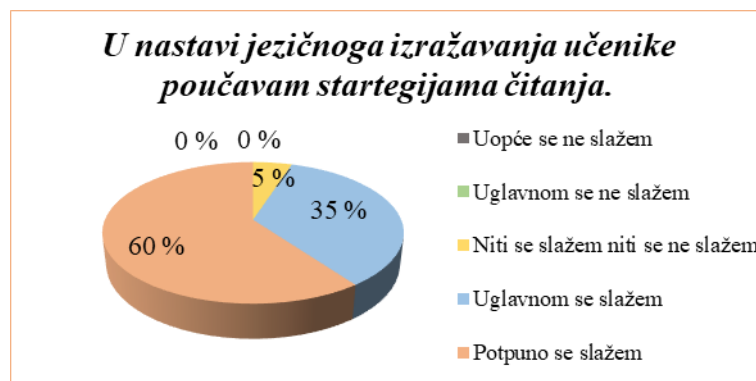
pitanja... / Budući da djeca tijekom online nastave nisu čitali, počeli su sporije čitati i zamuckivati zbog čega im dajem da svatko pročita dio teksta. / Učenicima dajem mogućnost da jednom ili više puta čitaju djelo po izboru i tako primijene čitanje s razumijevanjem koje je njima blisko. / Od srednjoškolaca se očekuje da su u OŠ savladali strategije čitanja, ali je vidljiv problem jer izostaje razumijevanje pročitanoa. / Često koristim čitanje s predviđanjem, insert metodu, čitanje radi uočavanja glavne ideje, čitanje sa zaključivanjem itd. / Na svakom satu učenici primjenjuju neku od strategija čitanja jer je nemoguće održati sat bez bar jedne strategije... / Npr. Učenici sažimaju informacije iz teksta, postavljaju pitanja i traže odgovore, predviđaju sadržaj teksta itd. / Rabim sate čitanja, čitanje s predviđanjem, cjelovito čitanje djela, čitanje neknjiževnih i knj. djela... / Motivacijom. / Čitanje s razumijevanjem, izvođenje zaključaka, odgovaranje na pitanja itd. / Usmjerenom čitanje, čitanje naglas, brzo čitanje... / Zapravo uvijek aktiviram kod učenika prethodna znanja kako bi ih povezali s predstojećim tekstom i lakše razumjeli tekst koji će tek čitati. Jasno mi je da čitanje s mojim učenicima u strukovnoj školi mora biti usmjereno i promišljeno vođeno (pitanjima; stvaranjem bilježaka; izvođenjem zaključaka...). / Svaki sat učenici rade na nekom tekstu, čitaju, povezuju sa zadanom temom, donose vlastite zaključke... / Koristim se metodama i strategijama čitanja i pisanja za razvijanje kritičkoga mišljenja kod učenika. / Bez primjene različitih strategija čitanja nemoguće je ostvariti dubinsko čitanje. / Različite tekstove čitamo drugačijim strategijama, tako bolje analiziramo tekst. / Učimo elemente interpretativnog čitanja, svaki sat književnosti čitamo tekstove. / Razumijevanje pročitanoa, izvođenje zaključaka, promjena završetka, sažimanje. / Putem raznih projekata u 1. razredu, a kad zavole čitanje puno je lakše. / Nadgledanje, stvaranje vizualnih prezentacija, sažimanje, predviđanje... / Strategija čitanja je temelj predmeta koji predajem (Hrvatski jezik). / start svakog poučavanja. / često provodim. / Tekst je polazište u nastavi hrvatskoga jezika, a kako bi se tekst razumio, shvatio, povezao sa svijetom koji nas okružuje i kako bi se iz njega nešto naučilo, neizbježno je primjenjivanje strategija čitanja. / Na nastavi hrvatskoga jezika učenici ponovno čitaju pjesmu ili tekst, prepričavaju tekst, izdvajaju ključne riječi, određuju redoslijed događaja...sve je to potrebno u nastavi jezičnog izražavanja, komunikaciji. / Strategije čitanja nezaobilazne su u nastavi hrvatskoga jezika - na svakome satu pokušavam segmentarno - u koracima - razvijati učeničku čitalačku pismenost. Također je važno naglasiti da je vještina strateškog čitanja važna bez obzira na to hoće li učenici kasnije polagati državnu maturu i studirati ili raditi. Žalosno je i da je čitalačka pismenost naše djece vrlo loša, a satnica Hrvatskoga jezika nije nikako prikladna. / Zajedno s učenicima određujem svrhu čitanja, planiramo što ćemo čitati i pregledavamo tekst, postavljam pitanja o tekstu, učenici traže odgovore na postavljena pitanja, međusobno povezuju dijelove teksta, sažimaju informacije i donose zaključke. / Odredim cilj, prođemo kroz tekst, odredimo značenje na temelju konteksta, podcrtavamo i bilježimo ključne pojmove, donosimo zaključke temeljem pitanja i odgovora, parafraziramo, povezujemo s iskustvom, izrađujemo grafičke organizatore. / Prije čitanja - razgovor, oluja ideja, predviđanje ... ; tijekom čitanja - vođenje bilježki, dopunjavanje tablica ključnim pojmovima iz teksta... ; nakon čitanja - odgovaranje na pitanja, oblikovanje sažetka pročitanoa teksta i slično. / U nastavi književnosti prilikom čitanja teksta koji je predmet analize i u nastavi jezika prilikom čitanja teksta na kojem će se spoznavati nova jezična činjenica. / Redovito, svaki mjesec. Za svaku lekturu izdvojimo 3-4 školska sata. / Pomažu pri boljem razumijevanju pročitanoa i povezivanju činjenica. / Čitanje je važan dio jezičnog izražavanja i stvaranja. / Učenici tako bolje razumiju i pamte mogu zamisliti tekst. / Jer bez toga ne mogu zamisliti nastavu. / poticanje čitanja u mlađoj dobi. / Pomaže razvijanju vještina. / To je nužno.

U navedenim je obrazloženjima razvidno kako ispitanici nastavnici primjenjuju različite strategije čitanja u nastavnome procesu, a sve u svrhu postizanja učinkovitijih rezultata. Jedan ispitanik ističe problem zamuckivanja učenika pri čitanju, koji se pojavio poradi održavanja nastave na daljinu. Budući da je točno čitanje naglas rezultat učestaloga vježbanja, takav je način održavanja nastave nepovoljno utjecao na pojedine učenike i njihove sposobnosti čitanja. Za razliku od čitanja u sebi, ono je manje zastupljeno u svakodnevicu učenika, što znači da je za pojedine učenike nastava Hrvatskoga jezika jedina prilika za vježbanje izgovora i takav način čitanja. U ponekim obrazloženjima ispitanici spominju provođenje različitih projekata, primjenu i kombinaciju različitih strategija, a sve u svrhu

razumijevanja pročitana teksta, njegova povezivanja sa svijetom koji nas okružuje i razvijanja kritičkoga mišljenja. Nastavnici ističu izrazitu potrebu primjene strategija čitanja u nastavi Hrvatskoga jezika, jer one su, kako jedan ispitanik ističe, temelj predmeta koji predaju. Razvidno je da nastavnici redovito primjenjuju strategije čitanja u nastavi Hrvatskoga jezika jer učenici tako bolje razumiju, povezuju i pamte tekst. Jedan ispitanik tvrdi da je vještina strateškoga čitanja ključna za svakoga pojedinca, bez obzira na njegov životni put, a podsjeća i na problem vrlo loše čitalačke pismenosti djece te neprikladne satnice. Hrvatski jezik kao nastavni predmet osnova je za učenje tijekom cijeloga života, čitanje s razumijevanjem bitno je i za ovladavanje drugim nastavnim predmetima, stoga je dragocjen trud nastavnika koji kod svojih učenika razvijaju čitateljsku kulturu i ljubav prema čitanju.

9.2. Poučavanje učenika strategijama čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja

Uz tvrdnju *U nastavi jezičnoga izražavanja učenike poučavam strategijama čitanja*, najviše se nastavnika izjasnilo odgovorom *potpuno se slažem*, njih 24 (60 %). Manji broj nastavnika, točnije njih 14 (35 %) *uglavnom se slaže* s postavljenom tvrdnjom, a samo su 2 (5 %) nastavnika označila odgovor *niti se slažem niti se ne slažem*. Odgovori *uopće se ne slažem* i *uglavnom se ne slažem* nisu zabilježeni. Rezultati su prikazani u Slici 4.

Slika 4. Poučavanje učenika strategijama čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja

Uz ovu se tvrdnju također tražilo obrazloženje odgovora. Budući da nitko od ispitanika nije odabrao odgovore *uopće se ne slažem* i *uglavnom se ne slažem*, uz te tvrdnje nije bilo

obrazloženja. Svoja obrazloženja ponudilo je 38 ispitanika (95 %), a njihov se odgovori nalaze u primjerima (2a), (2b) i (2c).

(2a) niti se slažem niti se ne slažem

Ne poučavam strategije čitanja kao nastavne jedinice, već pri čitanju obrazlažem koju strategiju koristimo.

(2b) uglavnom se slažem

Poučavam ih praktično, npr. objasnim im metodu ako nisu upoznati s njom tada kada je trebamo iskoristiti u nastavi. / Pri korištenju svake strategije, učenicima objasnim zašto koristimo određenu strategiju. Strategije primjenjujem često i pokušavam da budu raznolike. / Nedostatak vremena. / Srednjoškolci ne čitaju s razumijevanjem, nisu skoncentrirani i izostaje krajnji ishod čitanja - razumijevanje pročitano. / Obrazlažem im smisao i svrhu pojedine strategije. / Strategije čitanja svakodnevno provodim na nastavi jer je čitanje i razumijevanje pročitano jedan od ključnih ishoda moga predmeta. / Obvezno čitanje književnog teksta na satu tijekom obrade. / Učenici vode Dnevnik čitanja. / Jezično izražavanje počiva na rječniku, razumijevanju, stilu... / Učenici strukovnih škola, ako bismo ih prepustili samostalnom čitanju bez korištenja strategija čitanja, od čitanja bi vrlo brzo odustali jer imaju većinom značajno izražen problem s motivacijom za čitanje, s koncentracijom na čitanje i s razumijevanjem čitanja. Većina učenika strukovnih škola dolazi iz osnovne škole bez izgrađenih čitalačkih navika (prema njihovim riječima, mnogi ne čitaju, dosta ih čita bez razumijevanja, a tek vrlo, vrlo rijetki čitaju za zabavu...). / Razvijanje sposobnosti sažimanja, prepričavanja, stvaranja mišljenja o pročitano. / Bolje je razumijevanje nastavih sadržaja. / Bez strategija čitanja nema potpunog razumijevanja pročitano, određivanja tema, poruka, razmišljanja, zaključivanja i doživljenosti. / Prije korištenja strategije objasnim kako ju koristiti i zašto je ona nužna za bolje razumijevanje teksta.

U navedenim je odgovorima primjetno da većina ispitanika učenike poučava strategijama čitanja uglavnom radi boljeg razumijevanja pročitano. Problem izostanka razumijevanja teksta prisutan je čak i kod srednjoškolaca koji su odavno trebali svladati strategije čitanja. Osim navedenoga problema, nastavnici ističu i manjak koncentracije učenika, nemotiviranost za čitanje, izostanak čitanja u osobne svrhe... Krajnji cilj čitanja nedvojbeno je razumijevanje pročitano, stoga učenike treba motivirati prije samoga čitanja, poučavati ih strategijama čitanja i neumorno osvješćivati o prednostima njihova korištenja.

(2c) potpuno se slažem

Učenici čitaju i književne i neknjiževne tekstove u kojima pronalaze ključne riječi potrebne za razumijevanje. / Potrebno je naučiti učenike pravilno čitati. / Učenicima objašnjavam pojedine strategije dok ih provodim na nastavi. / Uvodim različite strategije jer su motiviraniji na taj način. / I u nastavi izražavanja se radi na tekstovima... / Neophodno za rad. / Svaki dan čitam, čitam i s knjižničarkom... / Poučavanje strategija čitanja su temeljni dio nastavnog predmeta Hrvatskoga jezika. / Čitanje je jako važno za oblikovanje vlastitog jezičnog izraza. / Nastojim naučiti učenike da se služe što različitim strategijama čitanja, pojašnjavam zašto su pojedine strategije važne, kako im pomažu i kako će im olakšati praćenje i razumijevanje teksta itd. / izražajno čitanje poštujući govorne vrednote. / Učenik treba naučiti čitati različite vrste tekstova kako bi naučio učiti, čitati i u drugim predmetima. / poticanje čitanja i razumijevanja, bogaćenje rječnika. / Učenici pišu različite vrste tekstova: eseje, kritike, recenzije, prikaze, rasprave... / Strategije čitanja izvrsne su za razvoj govornih sposobnosti. / Učimo elemente interpretativnog čitanja te vježbamo čitanje s razumijevanjem. / Svaka tematska jedinica počiva na strategiji čitanja. / Jer im to pomaže u različitim situacijama tijekom školovanja... / Iako često strategije čitanja učenici primjenjuju nesvjesno, potrebno je poučiti ih strategijama čitanja kako bi ih osvjestili i primjenjivali na svim vrstama tekstova i u svim jezičnim situacijama. / Učenik uvijek mora znati koju

strategiju primjenjuje i zašto je primjenjuje. / Gotovo svaki sat potičem učenike na čitanje s razumijevanjem. / Svakako im naglašavam da čitaju s razumijevanjem, pišu dvostruki dnevnik, podvlače nepoznate riječi. / Već sam odgovorila. Učenicima sam objasnila što su strategije čitanja, zašto su važne, kada i kako ih primjenjuju...

Ispitani su se nastavnici u navedenim obrazloženjima zadržali na isticanju važnosti čitanja s razumijevanjem, baš kao i u prethodnim obrazloženjima. Učenicima je katkad potrebno samo malo promjene kako bi postali aktivni sudionici nastavnoga procesa, stoga vrijedi istaknuti odgovor ispitanika koji je naveo da organiziraju čitanja s knjižničarkom. Strategije čitanja također mogu biti promjena koja će učenika motivirati i potaknuti na aktivno učenje, zato *učenik uvijek mora znati koju strategiju primjenjuje i zašto je primjenjuje*. Nadalje, iako se učenici najčešće nesvjesno primjenjuju strategije čitanja, bitno ih je poučavati *kako bi ih osvijestili i primjenjivali na svim vrstama tekstova i u svim jezičnim situacijama*.

9.3. Način poučavanja učenika strategijama čitanja

Sljedeća tvrdnja anketnog upitnika zahtijevala je od nastavnika da *Opišu način na koji poučavaju učenike strategijama čitanja*. Od ukupno 40 ispitanika, njih 36 (90 %) odgovorilo je na ovo pitanje. Obrazloženja su prikazana u primjeru (3).

(3)

Pokušavam na svakom satu raditi u koracima. Primjerice znati uočiti u ulomcima kompozicijske cjeline, moći analizirati tematsku razinu te prepričati/sažeti pročitano, iznositi zaključke o tvrdnjama izdvojenim iz teksta. Smjestiti rečenice iz teksta u odgovarajuću kompozicijsku cjelinu. Uočiti u tekstu intertekstualne i intermedijalne elemente. Argumentirano zastupati stavove. Izdvojiti temeljnu misao teksta. Izdvojiti iz teksta ključne pojmove i argumentirati tvrdnje. Raspravljati o tekstu na temelju izdvojene misli ili podnaslova/naslova, odnosno na temelju kritičareva mišljenja. / Prilikom obrade teksta primjenjujem korake koji uključuju različite strategije čitanja i ukazujem učenicima na to koju smo strategiju primijenili i zašto je ona nužna u razumijevanju teksta na svim razinama. Učenike poučavam strategijama čitanja i u okviru međupredmetne teme Učiti kako učiti. Imenujemo strategije čitanja te ih organiziramo u različite podsjetnike i grafičke organizatore. / Objasnim im što trebaju, ako je metoda kompliciranija kao npr.insert postupak, onda znakove napišem na ploču. Ponekad i na nastavni listić u zadatku dam pojašnjenje. / Nakon svakog teksta, književno umjetničkog ili bilo kojeg drugog, tekst se analizira različitim strategijama. / Ne poučavam, oni uglavnom u srednjoj školi znaju čitati s razumijevanjem. / Izrada umne mape, dvostrukog dnevnika, odgovori na pitanja... / Iza svakog čitanja ili slušanja potičem pisano ili usmeno provjeravanje razumijevanja, dulje tekstove dijelim na ulomke, potičem učenike na predviđanje kraja, mijenjanje pripovijedača, čitam na satu motivacijske tekstove, uvodim višekratno čitanje i letimično čitanje... / Objašnjavam učenicima prije početka čitanja na koji ćemo način pristupiti tekstu i što očekujemo od čitanja. / Pravimo korake u strategiji: određujemo ciljeve, podvlačimo bitno, bilježimo, pravimo grafičke organizatore, pišemo koncepte i sažetke. / Strategije čitanja primjenjujemo i zbog slušanja i razvoja tehnika brzog čitanja. / Na konkretnim primjerima teksta primjenjujem odgovarajuću strategiju. / Vježbanjem. / Zajedno s učenicima određujem svrhu čitanja, planiramo što ćemo čitati i pregledavamo tekst, postavljam pitanja o tekstu, učenici traže odgovore na postavljena pitanja, međusobno povezuju dijelove teksta, sažimaju informacije i donose zaključke. / Motiviram ih aktiviranjem prethodnih životnih iskustava ili čitalačkih

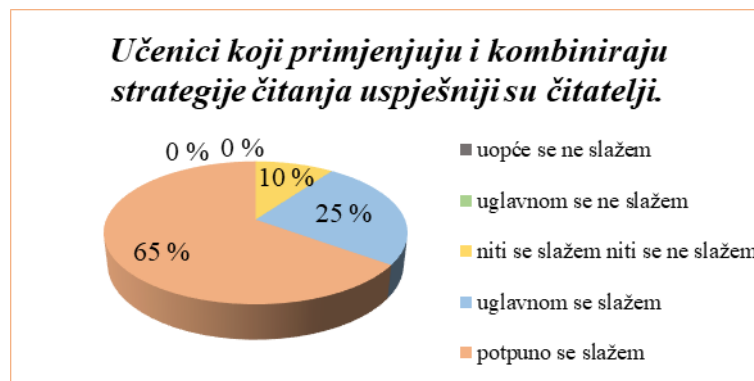
predznanja, povezujem tekst s njihovim znanjem, iskustvom i predviđenim očekivanjima. Usmjeravam ih na vođenje bilježaka tijekom čitanja, na izdvajanje nepoznatih riječi, stvaranje umnih mapa (kad su u pitanju učenici kod kojih je to moguće), pripremim pitanja za njih na osnovi kojih mogu doći do određenih zaključaka, upućujem ih na postupak izdvajanja ključnih događaja i sažimanje teksta. / Prođemo nepoznate riječi nakon čega čitaju pazeći na interpunkcijske znakove. U slučaju kada ja čitam, dajem im da u tablicu popunjuju predviđanje, a ostale strategije koriste prilikom samostalnog čitanja. / Prije čitanja teksta učenici dobiju zadatak koji će raditi tijekom čitanja, a koji obuhvaća strategiju čitanja. Prije samog čitanja učenicima je objašnjena strategija. / Osnovne strategije čitanja objasnim na početku i nastavljam ih kombinirati kroz cijelu godinu. Neki učenici su ih naučili još u osnovnoj školi. / Učimo jačinu, intonaciju, tempo itd. Čitamo književne tekstove te o njima razgovaramo. Prepričavamo pročitano, sažeto i opširno. / Detaljno prolazimo određene elemente - kada i kako čitati, čitanje s razumijevanjem, čitanje uz bilježenje, čitanje na glas. / Kroz dnevnik čitanja bilježe eventualne nejasnoće, misli tijekom čitanja, dojmove i zapažanja. / Različitim metodama za razvoj kritičkoga mišljenja. / Čitanje pomaže organizaciji učenja u svi procesima. / Radionice, uvodni sati lektire, recenzije... / Tijekom čitanja vode kratke bilješke. / Prvo ih je potrebno motivirati za čitanje, navesti im ishode čitanja. Bavimo se metodom usmjerenog i stvaralačkog čitanja. Interpretativno smo ostavili u OŠ. Svakako je važno odrediti svrhu čitanja, isplanirati korake koje će učenik poduzeti, pročitati tekst, izdvojiti važne informacije iz teksta, obratiti pozornost na vrstu i strukturu teksta, kritički sagledati tekst i osvijestiti što se iz teksta naučilo. / Čitanjem raznih poučnih priča prilagođenih uzrastu nakon kojih slijedi razumijevanje kroz zabavne zadatke, čitanje po 10 minuta nakon velikog odmora svaki dan pa biranje priče tjedna, mjeseca i godine. S knjižničarkom čitaju jednom tjedno po 30 minuta i cilj je pročitati jednu knjigu tijekom šk.god. / Jedan od načina: Poslije prvog čitanja, iznošenja dojмова, doživljenosti i razmišljanja o pročitano, učenici ponovno čitaju tekst, izdvajaju ključne riječi. Pomoću ključnih riječi prepričavaju pročitano, lakše određuju temu i poruke teksta i uspoređuju pročitano sa svojim iskustvom, životom. / Učenici čitaju, prepričavaju, izvode zaključke, izdvajaju najvažnije, povezuju, kritički promišljaju. Važna je i motivacija pa iznosim i osobna iskustva. / U nastavi primjenjujem razne strategije čitanja, ovisno o uzrastu: prepričavanje, sažimanje, uočavanje ključnih riječi i ideja, postavljanje pitanja... / Razumijevanje teksta na stilskoj i sadržajnoj razini... Usporedba s drugim tekstovima, odgovori na pitanja usmeno i pismeno, komunikacija i sl. / Usmenim putem te korištenjem različitih strategija ovisno o vrsti teksta koji se čita. / Razvijanje sposobnosti sažimanja, prepričavanja, stvaranja mišljenja o pročitano. / Pri uvođenju svake strategije opiše se strategija i objasni njezin smisao. / Kroz svakodnevni rad na tekstu, lektirnim djelima, istraživačkom radu... / Primjenjujem različite strategije. / Metoda čitanja s predviđanjem.

Ispitani su nastavnici u svojim obrazloženjima tvrdnje *Opišite način na koji poučavate učenike strategijama čitanja* ponudili dosta uopćene odgovore, navodeći pritom određene ishode učenja *Primjerice znati uočiti u ulomcima kompozicijske cjeline, moći analizirati tematsku razinu te prepričati/sažeti pročitano...* i niz strategija koje primjenjuju u nastavnome procesu *prepričavanje, sažimanje, uočavanje ključnih riječi i ideja, postavljanje pitanja...* Konkretnost se očituje tek u nekolicini obrazloženja, a jedno on njih je: *Prilikom obrade teksta primjenjujem korake koji uključuju različite strategije čitanja i ukazujem učenicima na to koju smo strategiju primijenili i zašto je ona nužna u razumijevanju teksta na svim razinama. Učenike poučavam strategijama čitanja i u okviru međupredmetne teme Učiti kako učiti. Imenujemo strategije čitanja te ih organiziramo u različite podsjetnike i grafičke organizatore. u kojemu je jasno i sveobuhvatno istaknut način poučavanja strategija čitanja. Međupredmetnom temom Učiti kako učiti, svijest o važnosti primjene različitih strategija*

učenja, pa tako i čitanja, utkana je u svakodnevicu odgojno-obrazovnoga procesa. Shodno tomu, odgovor ispitanika koji ističe da učenike ne poučava strategijama čitanja, jer *oni uglavnom u srednjoj školi znaju čitati s razumijevanjem*, pomalo je neutemeljen. U ponekim odgovorima primjetno je da ispitanici prije samoga čitanja učenicima pojasne način primjene pojedine strategije, dok jedan ispitanik osnovne strategije objasni na početku školske godine, pa ih učenici nastavljaju primjenjivati i kombinirati tijekom cijele školske godine. Poželjno je da nastavnik nakon opisa strategije učenicima vlastitim primjerom pokaže kako ju učinkovito primijeniti i kombinirati s drugim strategijama, na primjer: učiteljica Debbie Miller svojim je učenicima opisala strategiju, objasnila je kako se i kada njome služiti, istaknula je prednosti njezine uporabe, a zatim je počela čitati tekstualni predložak. Tijekom čitanja zastajkuje i naglas izgovara svoje misli, ponovno čita nerazumljive rečenice, zaključuje da zna dosta o sadržaju teksta koji čita, predviđa sadržaj koji će uslijediti, ali zamjećuje i neke manje poznate riječi, promatra slike, nastoji aktivirati svoja prethodna znanja, a najviše od svega pokušava razumjeti ono što čita. (Čudina-Obradović, 2014: 218)

9.4. Primjena i kombinacija strategija čitanja rezultira uspješnijim čitanjem

Uz tvrdnju *Učenici koji primjenjuju i kombiniraju strategije čitanja uspješniji su čitatelji*, najviše je nastavnika pridružilo odgovor *potpuno se slažem*, njih 26 (65 %). Znatno manji broj nastavnika, njih 10 (25 %), označilo je odgovor *uglavnom se slažem*, dok su odgovor *niti se slažem niti se ne slažem* odabrala 4 (10 %) nastavnika. Odgovore *uglavnom se ne slažem* i *uopće se ne slažem* nije odabrao nijedan nastavnik. Rezultati su prikazani u Slici 5.

Slika 5. Primjena i kombinacija strategija čitanja rezultira uspješnijim čitanjem

Uz ovu se tvrdnju tražilo i objašnjenje, a to je učinilo 39 (97,5 %) ispitanika. Njihovi su odgovori prikazani u primjerima (4a), (4b) i (4c).

(4a) niti se slažem niti se ne slažem

Nisam uočila navedeno pa se ne mogu složiti ili ne složiti. / Tko voli čitati, taj će čitati i bez bilježaka koje ga zamaraju i odvlače pozornost, a postoji bojazan da će i manje čitati jer se učenicima ne da pisati, prisjedne im čitanje. / Postoje samozatajni učenici koje treba poticati, a odlični su čitači.

U navedenim obrazloženjima naročito se ističe stav jednoga ispitanika koji tvrdi da onaj *Tko voli čitati, taj će čitati i bez bilježaka koje ga zamaraju i odvlače pozornost*, a istovremeno iznosi *bojazan da će i manje čitati jer se učenicima ne da pisati...* Kako je i navedeno u teorijskome dijelu, stvaranje vizualnih prezentacija, odnosno bilježaka o pročitanoj tekstu, učinkovita je strategija čitanja koja učeniku omogućava zapisivanje misli i podataka koji mu kasnije mogu poslužiti kao podsjetnik za učenje, prepričavanje ili daljnje proučavanje. Ova strategija ne odvlači učenikovu pozornost, dapače, usmjerava ga na uočavanje, a zatim i bilježenje ključnih informacija iz teksta. Budući da učenici svoje bilješke mogu prikazati u obliku rečenice, sintagme, ključnih pojmova ili pak crteža, svaki učenik strategiju može prilagoditi svojim sposobnostima te izabrati način na koji će izraziti svoju kreativnost i inovativnost.

(4b) uglavnom se slažem

Takvi učenici imaju drugačiji pristup tekstu. / Različitim strategijama učenici bolje analiziraju i prepoznaju sastavnice teksta, kao i elemente koje želimo istražiti u tekstu (tema, likovi, fabula, vrijeme i mjesto radnje...). / Jedino čitanje s razumijevanjem može doprinijeti učenju... / Takvi učenici pronalaze svoj stil i traže tekstove koji odgovaraju njihovu senzibilitetu. / Ako primjenjuju strategije čitanja, učenici čitaju angažirano i aktivno što uglavnom rezultira razumijevanjem pročitanoj teksta. / Pristup i motivacija za čitanje, raznolikost metoda pospješuje čitanje i razumijevanje te primjenu pročitanoj na stvaranje iskustva. / Učenik koji je strategijom stekao vještinu, lakše se snalazi u svim oblicima novog teksta. / Usprkos svemu neki učenici nikada ne postanu čitatelji. / Učenici mogu strategijskim čitanjem naučiti i razvrstavati tekstove, razlikovati kvalitetne od manje kvalitetnih sadržaja... / Učenici bolje razumiju pročitano, bolje zaključuju, spremniji su povezati svoje iskustvo sa iskustvom, sadržajem pročitanoj teksta. /

Promotri li se obrazloženja ispitanih nastavnika uz odgovor *uglavnom se slažem*, može se zaključiti da kod učenika koji primjenjuju i kombiniraju strategije čitanja nastavnici primjećuju aktivniju uključenost u sam proces čitanja i lakše snalaženje u svim oblicima novog teksta. Također, *Učenici bolje razumiju pročitano, bolje zaključuju, spremniji su povezati svoje iskustvo sa iskustvom, sadržajem pročitanoj teksta.* U današnje vrijeme izrazito je poželjno učenike educirati o važnosti filtriranja informacija, stoga je osobito značajno

obrazloženje u kojemu se ističe dobrobit strategijskoga čitanja u vidu mogućnosti razlikovanja kvalitetnih od manje kvalitetnih sadržaja.

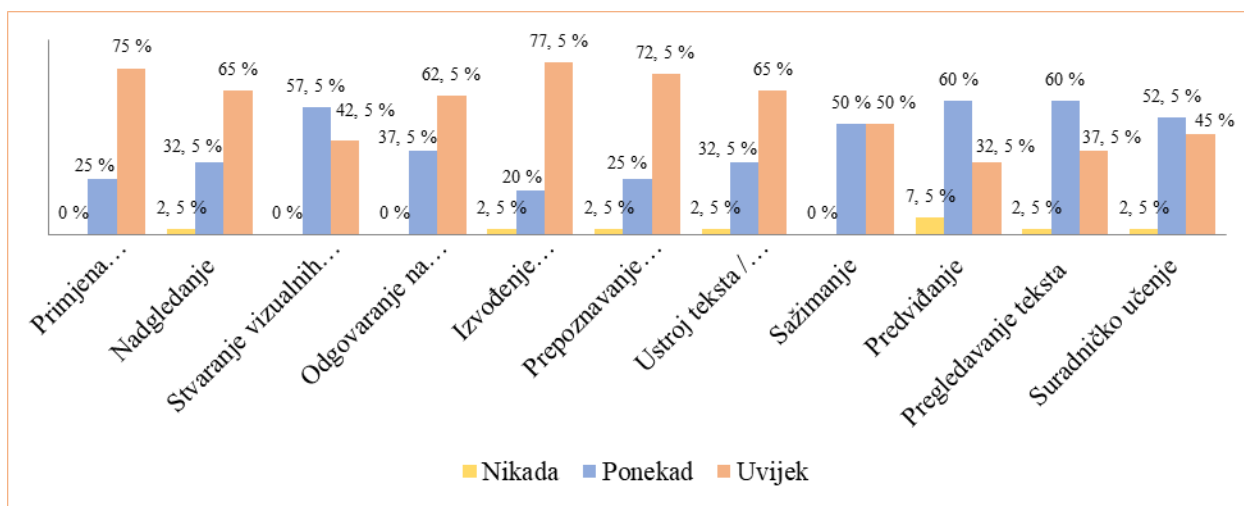
(4c) potpuno se slažem

Učenici više čitaju s razumijevanjem i čitanje im pruža veće zadovoljstvo. / Lakše dolaze do zaključaka, povezuju s ostalim temama... / Razumiju tekst koji čitaju. / Učenici promišljajući tekstu i poimaju tekstove na višoj razini. / U potpunosti se slažem jer postižu bolje rezultate. / Zanimljivije je a time i uspješnije. / Razvijaju slušanje, pažnju, ljubav prema pisanoj riječi,... / Primjenom strategija čitanja učenici lakše svladavaju tekstove. / To je logično jer učenici koji ne poznaju strategije čitanja otežano savladavaju sadržaje iz Hrvatskoga jezika te ostalih predmeta, a i kasnije se teže snalaze u svijetu odraslih. Ne znaju zaključivati ni argumentirano raspravljati o nekoj temi. Teško ili vrlo otežano pišu vezane tekstove jer misle da se sve može naučiti napamet. Vještina smislenog pisanja ovisi o razumijevanju teksta koje nije ostvarivo bez poznavanja strategija čitanja. Ne mogu razvijati kritičko mišljenje jer ne znaju kako pravilno analizirati tekst (ne razumiju što su pročitali i ne mogu raspravljati o pročitanom). To se kasnije također odražava u različitim životnim situacijama. / Bolje čitaju s razumijevanjem. / Slažem se. / Učenici koji kombiniraju strategije čitanja bolje razumiju pročitanu tekstove te više čitaju (čak i tekstove koji se ne čitaju isključivo na nastavi), lakše kritički promišljaju o pročitanome itd. / Sve se u životu uči. / Razumiju pročitano na najvišoj razini, imaju bogatiji rječnik. / Čitalačka kultura i tehnika čitanja osnova jezičnog napretka. / Učenici koji rade na tekstu primjenjujući strategije čitanja uspješniji su jer aktivno uče i aktivno rade na tekstu, dok oni koji ih ne koriste tekstu pristupaju pasivno, mogu ga samo i skenirati i ne pročitati. / Mogu se s lakoćom prilagoditi bilo kojem tipu teksta, razumjeti lakše pročitano, dubinski čitati. / Kombiniranjem raznih strategija potičemo čitateljske navike. / Ulaze dublje u tekst, imaju više od teksta, aktualiziraju i lakše stvaraju na temelju teksta. / Čitanjem razvijaju moć zapažanja i logičnog zaključivanja. / Učenici koji se služe strategijama čitanja pokazuju iznimno razumijevanje pročitanih tekstova na svim razinama. / Svatko tko čita na dubinskoj razini mora poznavati i primjenjivati strategije, svjesno ili nesvjesno. / Učenici razvijaju kritičko mišljenje. / Takvi učenici su se pokazali uspješnijim čitateljima jer su proširili vokabular, preciznije predviđali nastavak radnje i čitali tekst s razumijevanjem. / Ti učenici mogu razlučiti bitno od nebitnog, čitaju s razumijevanjem. / Na taj se način znaju usredotočiti na bitne informacije i čitati s razumijevanjem.

Ispitanici koji se *potpuno slažu* s postavljenom tvrdnjom smatraju da učenici koji primjenjuju i kombiniraju strategije čitanja brže dolaze do zaključaka, aktiviraju svoje logičko i kritičko razmišljanje, lakše svladavaju nastavne sadržaje, imaju bogatiji rječnik, razumiju pročitano te u konačnici postižu bolje rezultate u odnosu na učenike koji strategije ne primjenjuju. Posebnu pažnju privlači iscrpan i impozantan odgovor jednoga nastavnika koji naglašava neraskidivu vezu između djelatnosti čitanja i pisanja te povezanost predmeta Hrvatski jezik s brojnim životnim situacijama: *To je logično jer učenici koji ne poznaju strategije čitanja otežano savladavaju sadržaje iz Hrvatskoga jezika te ostalih predmeta, a i kasnije se teže snalaze u svijetu odraslih. Ne znaju zaključivati ni argumentirano raspravljati o nekoj temi. Teško ili vrlo otežano pišu vezane tekstove jer misle da se sve može naučiti napamet. Vještina smislenog pisanja ovisi o razumijevanju teksta koje nije ostvarivo bez poznavanja strategija čitanja. Ne mogu razvijati kritičko mišljenje jer ne znaju kako pravilno analizirati tekst (ne razumiju što su pročitali i ne mogu raspravljati o pročitanom). To se kasnije također odražava u različitim životnim situacijama.*

9.5. Primjena različitih strategija čitanja u nastavi

Posljednja tvrdnja anketnoga upitnika zahtijevala je od nastavnika izjašnjavanje o tome koliko često u svojoj nastavi primjenjuju pojedine strategije čitanja. Nastavnicima je ponuđeno jedanaest različitih strategija čitanja o čijoj se čestotnosti primjene u nastavi trebaju izjasniti ocjenom na skali od jedan do tri, pri čemu jedan ima značenje *nikada*, dva *ponekad*, a tri *uvijek*. Rezultati su prikazani u Slici 6.

Slika 6. Primjena različitih strategija čitanja u nastavi

Uz **primjenu prethodnoga znanja**, najviše nastavnika pridružilo je odgovor *uvijek*, njih 30 (75 %), a njih 10 (25 %) tvrdi da *ponekad* primjenjuje ovu strategiju u svojoj nastavi. Nijedan nastavnik nije odabrao odgovor *nikada*. Prilikom obrazloženja odgovora u anketi, nastavnici su često isticali da kod učenika aktiviraju postojeća znanja potrebna za razumijevanje novoga teksta. **Nadgledanje**, kao strategiju čitanja u svojoj nastavi *uvijek* primjenjuje 26 (65 %) nastavnika, njih 13 (32,5 %) izjasnilo se odabirom *ponekad*, dok 1 (2,5 %) nastavnik *nikada* ne primjenjuje navedenu strategiju. Najviše nastavnika strategiji **stvaranje vizualnih prezentacija** pridružilo je odgovor *ponekad*, njih 23 (57,5 %), dok je odgovor *uvijek* označilo 17 (42,5 %). Odgovor *nikada* nije zabilježen. **Odgovaranje na pitanja** u svojoj nastavi *uvijek* primjenjuje 25 (62,5 %) nastavnika, a *ponekad* to čini 15 (37,5 %) nastavnika. Odgovor *nikada* nije označio nijedan nastavnik. Odgovaranje na pitanja jedna je od češće spomenutih strategija u

obrazloženjima nastavnika, njome se nastavnici uglavnom služe kako bi provjerili razumijevanje pročitanoa teksta. Najveći broj odgovora *uvijek*, čak 31 (77,5 %), zabilježeno je uz čestotnost primjene strategije **izvođenja zaključaka ili tumačenja / postavljanja pitanja**. Samo 8 (20 %) nastavnika *ponekad* primjenjuje spomenutu strategiju, a 1 (2,5 %) ju nastavnik *nikada* ne primjenjuje. Suvremena nastava stavlja naglasak na motivirano i aktivno sudjelovanje svih sudionika u nastavnome procesu, odnosno na dvosmjernu komunikaciju, što znači da je nadasve poželjno učenikovo postavljanje pitanja nastavniku. Kada je riječ o **prepoznavanju glavnih ideja**, 29 (72,5 %) nastavnika *uvijek* primjenjuje spomenutu strategiju, njih 10 (25 %) odabralo je odgovor *ponekad*, a 1 (2,5 %) nastavnik označio je odgovor *nikada*. Što se tiče **ustroja teksta / povezivanja različitih dijelova teksta**, čak 26 nastavnika ili 65 % strategiju *uvijek* primjenjuje u svojoj nastavi. Odgovor *ponekad* označilo je 13 (32,5 %) nastavnika, a odgovor *nikada* 1 nastavnik (2,5 %). Polovica ispitanih nastavnika, točnije njih 20 (50 %), tvrdi da u svojoj nastavi *uvijek* primjenjuje strategiju **sažimanja**, dok druga polovica nastavnika, odnosno njih 20 (50 %), navodi da *ponekad* koristi već spomenutu strategiju. Odgovor *nikada* nije odabrao nijedan ispitanik. Najveći broj odgovora *nikada* nastavnici su označili vrednujući strategiju **predviđanja**, njih 3 (7,5 %) u svojoj nastavi uopće ne primjenjuje ovu strategiju, veći broj nastavnika, njih 13 (32,5 %), označilo je odgovor *uvijek*, dok su se 24 (60 %) nastavnika odlučila za odgovor *ponekad*. Strategija predviđanja djeluje poprilično motivirajuće na učenike, pobuđuje njihovu znatiželju i kreativnost te potiče na razmišljanje, stoga bi se očekivalo da će odgovor *nikada* ostati nezabilježen. **Pregledavanje teksta** u svojoj nastavi *ponekad* primjenjuje 24 (60 %) nastavnika, *uvijek* to čini 15 (37,5 %) nastavnika, a samo 1 (2,5 %) nastavnik *nikada* ne rabi navedenu strategiju. Rezultati su pokazali da pregledavanje teksta nije zanemarena strategija. Ona se najčešće primjenjuje prije samoga čitanja, a kod učenika aktivira znanja i iskustva o organizaciji teksta, pa samim time doprinosi boljem razumijevanju pročitanoa. Prema većini odgovora, **suradničko učenje** *ponekad* primjenjuje 21 (52,5 %) nastavnik, nešto manje nastavnika, njih 18 (45 %), u svoju nastavu *uvijek* uključuje spomenutu strategiju, dok se 1 (2,5 %) nastavnik izjasnio odgovorom *nikada*.

10. Zaključak

U ovome radu naglasak je bio na djelatnosti čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja. Istaknuta je važnost čitanja, tumačio se sam proces čitanja, a zatim se govorilo o vrstama čitanja. Nadalje, bilo je riječi i o važnosti primjene strategija čitanja koje pomažu učenicima u otklanjanju eventualnih nejasnoća prilikom čitanja. Nastava jezičnoga izražavanja jedinstvena je prilika za podizanje svijesti o potrebitosti stjecanja svakodnevne navike čitanja. Shodno tomu, nastavnici hrvatskoga jezika trebaju biti motivatori koji će primjenom različitih načina rada, metoda i strategija, učenika zainteresirati za pisanu riječ. Hoće li učenici steći naviku čitanja, ne ovisi samo o nastavniku, stoga je iznimno bitno isticati korisnost čitanja u medijima, baš kao što se to čini u ovoj 2021. godini – *Godini čitanja*. Provedeno istraživanje imalo je cilj utvrditi poučavaju li nastavnici učenike strategijama čitanja i koje su strategije pritom najzastupljenije. Rezultati istraživanja potvrdili su da većina nastavnika učenike poučava strategijama čitanja i da su pritom najzastupljenije strategije *izvođenje zaključaka ili tumačenja / postavljanje pitanja, primjena prethodnoga znanja i prepoznavanje glavnih ideja*. U obrazloženjima ispitanih nastavnika o *načinu poučavanja učenika strategijama čitanja* nedostajalo je konkretnosti i preciznosti, što u određenoj mjeri ukazuje na to da se poučavanju strategija čitanja nerijetko pristupa površno. Razlog tomu može biti, kako je i navedeno u obrazloženjima, nedostatak vremena, pa nastavnici često u strahu da neće stići obraditi predviđenu nastavnu jedinicu, zanemaruju ili površno obrađuju drugi nastavni sadržaj. Svrha je poučavanja strategija čitanja njihovo svjesno i namjerno korištenje, ali i kombiniranje, kako bi čitatelj mogao provjeriti postiže li željeni učinak, stoga je poželjno da nastavnik kao zreliji strategijski čitatelj učenike vlastitim primjerom potakne na takvu njihovu primjenu. Provedeno istraživanje podsjetilo je na već znan problem nedostatka motivacije i interesa za čitanje, nerazumijevanja pročitana teksta i manjka koncentracije tijekom čitanja, ali je i potvrdilo da su učenici koji primjenjuju i kombiniraju strategije čitanja aktivniji, angažiraniji i zadovoljniji čitači s drugačijim pristupom tekstu. Budući da je istraživanje provedeno u *Godini čitanja*, godini u kojoj se nastoje istaknuti pozitivni učinci čitanja, ono je vrijedan pokazatelj da su programi i aktivnosti za podizanje svijesti o važnosti čitanja itekako poželjni za formiranje aktivne čitateljske publike. Ova tema i nadalje treba biti predmetom istraživanja i dubljih analiza što bi svakako pomoglo nastavnicima u definiranju, poučavanju, a zatim i primjenjivanju strategija čitanja u nastavnome procesu.

11. Literatura i izvori

Bognar, Ladislav; Matijević, Milan, 2002., Didaktika, Školska knjiga, Zagreb.

Buzan, Tony, 2004., Kako izrađivati mentalne mape, Veble commerce, Zagreb.

Cindrić, Mijo; Miljković, Dubravka; Strugar, Vladimir, 2010., Didaktika i kurikulum, IEP-D2, Zagreb.

Čudina-Obradović, Mira, 1996., Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja, Školska knjiga, Zagreb.

Čudina-Obradović, Mira, 2014., Psihologija čitanja: od motivacije do razumijevanja, Golden marketing - Tehnička knjiga, Učiteljski fakultet Sveučilišta, Zagreb.

Diklić, Zvonimir, 1989., Lik u književnoj, scenskoj i filmskoj umjetnosti, Školska knjiga, Zagreb.

Forum za slobodu odgoja, 2016., Čitanje i pisanje za kritičko mišljenje. URL: [Priručnik Kritičko čitanje web.pdf \(stem-genijalci.eu\)](#) (23. lipnja 2021.)

Kolić-Vehovec, Svjetlana, 2007., Kognitivni, metakognitivni i motivacijski aspekti poučavanja čitanja, 18. Dani Ramira i Zorana Bujasa, Pozvana predavanja na skupovima. URL: <http://psihologija.ffzg.unizg.hr/uploads/P7/8K/P78K82-42wAxQVQUAPoY7Q/DRZB2007.pdf> (30. lipnja 2021.)

Kolić-Vehovec, Svjetlana, 2013., Kognitivni i metakognitivni aspekti čitanja // Čitanje za školu i život: IV. simpozij učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika, Zbornik radova / uredio Miroslav Mićanović, Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb. URL: <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/images/izdanja/citanje/Citanje.pdf> (30. lipnja 2021.)

Lazarich, Marinko, 2017., Metodika hrvatskoga jezika u razrednoj nastavi, Knjiga prva, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka.

Pavličević-Franić, Dunja, 2005., Komunikacijom do gramatike, Alfa, Zagreb.

Peko, Anđelka; Pintarić, Ana, 1999., Uvod u didaktiku hrvatskoga jezika, Pedagoški fakultet, Osijek.

Rosandić, Dragutin, 2005., Metodika književnoga odgoja, Školska knjiga, Zagreb.

Rosandić, Irena, 1991., Tekst u nastavi stranog jezika, Školske novine, Zagreb.

Stričević, Ivanka, 2006., Čitajmo im od najranije dobi. URL: [web-tekst_odgajatelji_2006.pdf](#) (17. lipnja 2021.)

Šamo, Renata, 2014., Čitanjem do spoznaje, spoznajom do čitanja, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Šego, Jasna, 2005., Kako postati uspješan govornik, Profil, Zagreb.

Težak, Stjepko, 1996., Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1, Školska knjiga, Zagreb.

Visinko, Karol, 2010., Jezično izražavanje u nastavi Hrvatskoga jezika – Pisanje, Školska knjiga, Zagreb.

Visinko, Karol, 2014., Čitanje, poučavanje i učenje, Školska knjiga, Zagreb.

Zavec, Melanija, 2020., Čitanje je zakon // Varaždinski učitelj-digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje, 3, 3 (2020.). URL: [Citanje_je_zakon_1\(2\).pdf](#) (17. lipnja 2021.)

Zimmermann, Suzan; Hutchins, Chryse, 2009., 7 ključeva čitanja s razumijevanjem, Ostvarenje, Buševac.

12. Prilozi

Prilog 1.

Anketa za nastavnike hrvatskoga jezika o strategijama čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja

Poštovani nastavnici,

za potrebe svojega diplomskoga rada provodim istraživanje o **strategijama čitanja u nastavi jezičnoga izražavanja**. Ljubazno vas molim, ispunite anonimni upitnik u nastavku. Vaši će odgovori biti vrijedan doprinos u mom diplomskom radu, stoga unaprijed zahvaljujem na suradnji!

Sara Soldo Mutshaus, studentica druge godine diplomskoga studija
Hrvatskoga jezika i književnosti i Mađarskoga jezika i književnosti
na Filozofskom fakultetu u Osijeku.

Molim Vas, zaokružite svoj spol. M / Ž

Nastavnik sam koji radi u: (Molim, zaokružite jedan ili više odgovora)

- a) osnovnoj školi
- b) gimnaziji
- c) srednjoj strukovnoj školi
- d) srednjoj umjetničkoj školi
- e) _____

1. U svojoj nastavi primjenjujem strategije čitanja.

DA

NE

Molim, obrazložite svoj odgovor.

2. U nastavi jezičnoga izražavanja učenike poučavam strategijama čitanja.

1	2	3	4	5
uopće se ne slažem	uglavnom se ne slažem	niti se slažem niti se ne slažem	uglavnom se slažem	potpuno se slažem

Molim, obrazložite svoj odgovor.

3. Opišite način na koji poučavate učenike strategijama čitanja.

4. Učenici koji primjenjuju i kombiniraju strategije čitanja uspješniji su čitatelji.

1	2	3	4	5
uopće se ne slažem	uglavnom se ne slažem	niti se slažem niti se ne slažem	uglavnom se slažem	potpuno se slažem

Molim, obrazložite svoj odgovor.

5. U svojoj nastavi primjenjujem sljedeće strategije čitanja:

	nikada	ponekad	uvijek
Primjena prethodnoga znanja (aktiviranje potrebnih predznanja prije, tijekom ili nakon čitanja)	1	2	3
Nadgledanje (praćenje vlastitoga razumijevanja teksta koji se čita)	1	2	3
Stvaranje vizualnih prezentacija (stvaranje bilježaka o pročitanome tekstu: <i>INSERT</i> postupak, dvostruki dnevnik, umna mapa...)	1	2	3
Odgovaranje na pitanja (odgovaranje na unaprijed pripremljena pitanja)	1	2	3
Izvođenje zaključaka ili tumačenja / Postavljanje pitanja (postavljanje pitanja tijekom samostalnog čitanja, izvođenje zaključaka i tumačenje eventualne nejasnoće)	1	2	3
Prepoznavanje glavnih ideja (uočavanje više ključnih točaka u pročitanome tekstu)	1	2	3
Ustroj teksta / Povezivanje različitih dijelova teksta (razumijevanje svih dijelova teksta uz uspostavljanje logičkih poveznica)	1	2	3
Sažimanje (prikazivanje teksta u kraćem obliku uz zadržavanje glavnih informacija)	1	2	3
Predviđanje (predviđanje pomoću poznatih sastavnica teksta: naslova, motiva, autora...ili primjenom tablice predviđanja)	1	2	3
Pregledavanje teksta (podrazumijeva listanje knjige i upoznavanje sa sadržajem, cjelinama, kazalima, naslovima, podnaslovima ili istaknutim pojmovima)	1	2	3
Suradničko učenje (naglasak je na suradništvu koje pridonosi boljem svladavanju sadržaja, napredovanju u čitanju i radu na tekstu i hipertekstu)	1	2	3

